

Oral History Kosovo

INTERVJU SA KAĆUŠOM JAŠARI

Priština | Datum: 2. juni 2021.

Trajanje: 161 minuta

Prisutni:

1. Kaćuša Jašari (Intervjuisana)
2. Eremire Krasnići (Vodila intervju)
3. Anita Susuri (Vodila intervju)
4. Besarta Breznica (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Gospođo Jašari, ako možete da se predstavite, kad ste rođeni, i da nam kažete nešto o vašem poreklu, porodici?

Kaćuša Jašari: Mnogo vam hvala! Ja... rođena sam 16. avgusta '46, dakle neposredno posle Drugog svetskog rata. Rođena sam ovde u Prištini, slučajno, jer je moja majka bila u gostima kod roditelja. Inače, mi smo tada živeli u Srbici, jer je moj otac tamo bio na službi, radio je u vlasti. Imali smo kuću, uopšte je se ne sećam, jer smo se ubrzo preselili iz Srbije.

Ali nisu me upisali ovde u Prištini gde sam rođena, nego tamo u Srbici. Čak sam uvek (smeši se) morala u toj opštini da vadim izvod iz matične knjige rođenih. I mislili su da pripadam tom kraju, Srbici, Drenici. U stvari, moji roditelji nisu imali nikakve veze s Drenicom. Osim što je otac bio u obavezi da obavi posao koji mu je poveren.

Inače, moj otac je iz kosovskog Pomoravlja, iz sela kod Kamenice, sada Dardana, Tuđevce. Svi članovi porodice su Krasnići, on i stric su zadržali prezime Fejzulahu, koje su nasledili od nekog pradeda. I većina naše porodice su Krasnići, a ne Fejzulahu. Dakle moje devojačko prezime je Fejzulahu. Otac i majka su se venčali '45, upoznali su se u partizanima. Oboje su bili u antifašističkom ratu, u jednoj brigadi.

Tu su se upoznali i uzeli se. Majka mi je po nacionalnosti bila Crnogorka, otac Albanac. I interesantno je zašto se ja zovem Kaćuša, jer su me to stalno pitali, i onda sam rekla majci: "Kako vam je palo na pamet Kaćuša?" "Eh", rekla je: "ovako. Pošto smo bili u ratu, prvo oružje koje je otkriveno je bio raketni bacač Kaćuša i mislili smo...". Tada nisu znali da li će biti muško ili žensko, kao sad što otkriju dosta rano, tada se nije znalo. I majka je rekla: "Dobro, ako se rodi Kaćuša, žensko, imamo dogovor za ime Kaćuša. A ako bude muško?" Otac je rekao: "Bogami, ako se rodi muško, onda ćemo ga nazvati Partizan".

I moja mama je rekla: “Kuku”, rekla je: “molila sam Boga da ne bude muško jer mi se nije sviđalo ime Partizan”. Samo da znate da su posle rata nekoj deci davali ime Partizan, ne znam da li ste čuli za jednog... bio je poznat, ne znam u kojoj struci, iz Prizrena. Zvao se Partizan... prezime sam zaboravila. Dakle, davali su imena po istoriji i događajima koji... na primer, ja ne bih to uradila. Moja deca nemaju takva imena, kad sam razgovarala sa suprugom, nismo im dali imena vezana za istoriju.

Istorija kakva je danas, sutra može da se promeni, tako da je bolje da se obeleži nešto drugo u porodici nego istorijski događaj. Nosim to ime zbog trenutka koji je bio veoma aktuelan, kada je otkrivena raketa Kaćuša. Ali ono što je interesantno, ja imam mnogo društva, jer imam Facebook, devojke kojima su roditelji dali ime Kaćuša jer su me u to vreme podržavali.

Tako da ih imam u društvu, jednom sam imala i jedan sastanak sa devojkaama koje se zovu Kaćuša, javilo mi se 17 njih, i izašle smo na jedan dobar ručak. Neki nisu verovali, roditelji tih koje sam zvala, rekli su im: “Kad se nađete, slikajte se da vidimo jel istina” (smeje se). Tako da imam neke devojke koje su, tako, u tridesetim, koje su sad postale i majke, i nose moje ime.

Anita Susuri: Pričali ste nam jednu porodičnu priču...

Kaćuša Jašari: I kad sam pomenula majku i oca...

Anita Susuri: Da?

Kaćuša Jašari: Kao što rekoh, otac mi je iz jednog sela kod Kamenice, ali su se jako rano odselili iz sela, mislim da je bilo '32., on je bio dete pre rata. Ne samo njegova porodica, čini mi se da su se svi Krasnići dogovorili da odu iz tog sela jer je život bio jako težak. Oni su imali kao bogatstvo šumu, ali ne i njive, jer je mesto brdovito. I dogovorili su se da napuste to mesto i da odu da potraže neko bolje mesto. Bilo je aktuelno seliti se u Tursku i oni su iz Tuđeca otišli u Skoplje, iz Skoplja... neki su ostali u Skoplju, porodica.

Neki su odlučili i otišli u Tursku. Kako mi je otac rekao, u Turskoj su ostali dva meseca. Dali su im da se nasele u neko mesto, njima se to mesto uopšte nije sviđelo i odlučili su da ne ostanu tu. I Turci, Turska vlada ih je tada ukrcala na brod i odvela u Albaniju. U Albaniji je vladao Zog¹ i otac mi je rekao: “Dali su nam neki posed, kuću i njivu da obrađujemo u nekom mestu, između Fjera i Semana, Seman je najveće selo na obali, u Albaniji.

Selo Odžare, to mesto je bilo jako loše, močvara. Tako da, kako mi je rekao otac, on je počeo da se bavi svojim zanatom, jer je bio kovač, pravio je alate za rad, ali posao mu ni tamo nije išao dobro. I otac mi je rekao: “Morao sam i kao mali da idem i nađem neki posao”, i često je iz Fjera išao u Drač. I radio je tamo u luci, kao nosač. Razvijala se trgovina i sa Italijanima, i kasnije sam otkrila (smeje se), rekao mi

¹ Zog I (8. oktobar 1895 – 9. april 1961), rođen kao Ahmed Muhtar beg Zogoli, 1922. godine uzeo ime Ahmet Zogu, bio je na čelu Albanije od 1922. do 1939. Sa 27 godina, bio je najmlađi premijer Albanije (1922–1924), zatim je bio predsednik (1925–1928), i na kraju kralj (1928–1939).

je: “Znam italijanski”. Ja nisam verovala da toliko dobro govori, baš je dobro znao italijanski, radeći u luci.

Tada se osnovnu školu upisao u Fjeru, i do Fjera je bilo daleko da se ide peške, negde oko sedam kilometara od sela do škole, još sedam kilometara nazad. Bilo je malo stariji kad se upisao u osnovnu školu, ali tamo je završio osnovnu školu. Kad je počeo pokret, narodno oslobodilački pokret, pridružio se tom pokretu i otišao u partizane. Tada su, čini mi se, odredi Albanije, Kosova, Makedonije bili pomešani. Tako da ne znam detalje njegovog angažmana, samo znam da je učestvovao.

Znam da je sreo Fadilja Hodžu², znam da je s njim formirao odred u Ramljanu kod Gnjilana {pokazuje prstom iza sebe}. I otac je nastavio s tim delom koji su osnovali, a Fadilj Hodža je otišao negde drugde. Znam da je bio vrlo aktivan. Nekad je radio i kao prevodilac kad je trebalo, jer je ovde bilo i Italijana, italijanskih vojnika. Radio je kao prevodilac. Bio je u zatvoru u Prištini, uhapsili su ga kao ilegalca, uhapsili su ga. Ne znam detalje, samo znam da je i u zatvoru morao da radi kao prevodilac, to ga je spasilo, što se tiče tretmana.

Posle rata je imao razne angažmane u vlasti, kao što rekoh, u Srbici je radio neko vreme, ja se uopšte ne sećam tog života tamo, dve godine, koliko sam već imala, majka mi je pričala da su imali neku kuću i bunar u hodniku (smeje se) kuće. Mnogo se plašila kad sam tuda izlazila, zbog bunara. Rekla mi je jednom: “Tražila sam te, nigde te nije bilo, kuku, gledala sam u bunaru. Odjednom sam te našla”, rekla je: “u bašti kod paradajza, brala si i jela. Plašila sam se i da ne izađeš na ulicu”. Ali, u to vreme je ulica bila... nije bila prometna. Nije bilo automobila, ali je postojao taj strah.

Tako da se ona sećala tog vremena, nisu imali neka loša sećanja iz života u Srbici. Jer je tada u Drenici bilo malo teže zbog ovih redova partizana, balista... tako da je otac imao delikatno angažovanje, ali majka mi je govorila da kad su ljudi sa planine dolazili pitali su: “Ko danas radi? Da li je tu Haljilj ili neko drugi? Ako je tu Haljilj idemo, predaćemo se i nema problema. Ali ako je neko drugi ne”. Tako da su imali neko poverenje prema njemu.

I kasnije kad sam išla po nekim aktivima u Srbici, neki ljudi su mi govorili: “Ti si Haljiljova ćerka? Ah, baš dobro, vrlo dobro!” Dakle, imala sam tako neku podršku, a to ti u politici treba (smeši se). U politici mi je to uvek trebalo. Čak i odatle, na kratko vreme moj otac je poslat u Uroševac, ne sećam se uopšte tog vremena, a Gnjilana, da.

Eremire Krasnići: Koliko ste godina imali u Gnjilanu?

Kaćuša Jašari: U Gnjilanu... pre Gnjilana krenula sam u školu u Peći. Jer su ga iz Gnjilana premestili, ne iz Gnjilana, iz Uroševca, mislim da je direktno otišao za Peć, i tu sam upisana u prvi razred. On je bio komandir policije, tata. Onda iz tog mesta su ga premestili u Gnjilane i Kamenicu. I u Gnjilanu i u

² Fadilj Hodža (Fadil Hoxha) bio je jugoslovenski komunistički političar albanske nacionalnosti, rodom s Kosova gde je obavljao važne funkcije. Tokom Drugog svetskog rata bio je komandant kosovskih partizana. Proglašen je za narodnog heroja Jugoslavije.

Kamenici je bio predsednik opštine i ja sam tu nastavila školovanje. Vrlo je interesantno kako su se često selili.

Evo da vam ispričam, prvi razred sam završila u Peći {diže palac}, drugi i treći razred {broji na prste} sam završila u Kamenici, četvrti i peti razred u Gnjilanu, šesti razred sam završila u Prištini, sedmi i osmi razred u Gnjilanu. U Prištini sam onda upisala Srednju tehničku školu, četiri godine, i onda sam odavde na studije otišla u Beograd.

Eremire Krasnići: Kako vam se činio grad u to vreme? Da li je bio razvijen, kakav je grad bio?

Kaćuša Jašari: Pa vidi, mi smo kao deca uvek gledali društvo, nas je bilo troje dece, dakle, ja i imala sam dva brata, dakle, moji su imali troje dece. Ja kao najstarija i dva sina. Mi smo uvek vodili računa u kakvom smo društvu, uvek smo plakali kad smo morali da se selimo iz Gnjilana. Jer tu je bila lepa sredina, imali smo mesto gde smo mogli da razvijemo aktivnosti i da se igramo, da se bavimo sportom. Tu je bio park. U Gnjilanu su se sastajala deca, ne samo iz tog naselja, nego i iz škole, i igrali smo se.

Ono čega se sećam iz tog vremena, znam da i vas zanima kakvo je bilo obrazovanje, jer u mešovitim porodicama je malo drugačije od drugih, jer smo u našem domu imali i oca koji je bio musliman i majku koja je bila pravoslavne vere. Ponašanje moje majke je generalno imao jedan pozitivan uticaj. Ja se sećam kad su pitali majku, ovi sa tatine strane: “Jel smemo to da jedemo?” Znači, da li je jelo bez svinjskog mesa, ili... “Da li smemo ovo?” “A zašto”, rekla sam: “pitajte uvek majku, a ne tatu?” “Pa”, kaže: “Danica nas neće prevariti, kod nje je sigurno”.

Majka je poštovala veru i obrnuto. Moja baka koja je živela malo kod nas, malo kod strica, moja baka, interesantno je, ona je bila vernik, imala je svoju sobu, svoje mesto, gde je imala onaj ćilim za klanjanje i klanjala je pet puta dnevno. I imala je svoj red, da opere noge i ruke, da stavi maramu {kao da stavlja maramu}, kao da je danas vidim. Bila je jedna... mala žena, jako draga, jako.

I kad je bio ramazan, moja majka nije kvarila njen red, za iftar³, za sehur⁴, nikad. I moja baka je o tome pričala, pričala je. Rekla je: “Niko nije kao Danica”. I interesantno, ona je njoj pomenula da bi volela da ima ručni sat {dira ruku}, i rekla je tati da joj kupi: “Kupi Danici sat. Evo danas, evo sutra”, rekla je: “nije mi kupio”. I pred smrti je ostavila u amanet⁵: “Neka Haljilj kupi Danici sat”. I moj otac je odmah sutradan otišao i kupio.

Tako da je moja majka imala veliki uticaj na red u kući, s nekim pravilima, tako da smo znali... ona je bila domaćica, ona uopšte nije radila [van kuće], mi smo znali kad je ručak spreman. U 14:00 sati ručak je bio gotov, za one koji dolaze iz škole i za one koji idu. Dakle, mi smo kod kuće imali uvek spremljen ručak. Onda, imala je i način na koji je čistila kuću, mi smo znali da je subotom generalno čišćenje. I ko

³ Iftar je večernji obrok kojim muslimani završavaju svoj dnevni ramazanski post po zalasku sunca. Prekidaju post u vreme ezana za večernju molitvu.

⁴ Sehur je jedan od dva obroka tokom Ramazana. Jede se pred zoru. Sehur je lakši obrok pre posta.

⁵ Poslednja želja.

se tu nađe mora da pomogne, da tresemo tepihe, nešto da nosimo, znalo se da je subotom čišćenje. Takav je bio red.

I ono što je interesantno i što neću zaboraviti, to je kad vidim decu kako jedu napolju, uvek se setim majke, nikad nam nije dala da jedemo napolju. “Ne”, govorila je: “kad ste gladni, dođite, sedite, jedite i izađite”, a mi smo govorili: “Ali svi drugi su napolju”, “Drugi me ne interesuju. Neću da razmišljam da li je neko gladan, da li ima ili nema, a vi da jedete ispred njega”, govorila je: “ne dolazi u obzir. Jedite kući, onda izađite”. Nikad nam nije dala da jedemo napolju. A posle škole smo bili gladni, kao sva deca: “Daj mi malo hleba {pruža ruku}, poneću sa sobom i idem da se igram. “Ne, ne, ne, prvo kući, pa onda izađite”.

To je nešto što mi je... kod nas je uvek bilo ono da pazimo da li drugi imaju. Jer mi smo kao deca imali dobar život, jer je otac radio, imao je platu. Svakog prvog u mesecu majka bila ta koja je, kako se sad kaže, upravljala, upravljala je novcem. Davao bi [platu] majci, majka je prvog imala pare u rukama, jer je uvek prvog bila plata. Drugog smo išli u prodavnicu i uzimali sve šta nam treba za mesec dana, ulje, šećer, sve. I tada smo dobili po čokoladu. Nije tada bilo kao sada, u svakom trenutku, nekoliko puta na dan, ne, nego jednom mesečno.

To je pod jedan, pod dva, kad smo malo odrasli, naročito u Gnjilanu, tada smo nas troje bili u osnovnoj školi, nama je majka davala pare u ruke: “Uzmite, to vam je za ovaj mesec. Da idete u bioskop, da idete da gledate neki sport, za šta vam treba, i to vam je sav novac”. To su odvojili za nas. I to je pripalo meni kao najstarijoj, ja sam birala koji film da gledamo, gde da idemo. Išli smo na utakmice, Gnjilane je uvek imao dobar tim, pratili smo fudbal i gledali smo rukomet. Ali i u to vreme i kasnije, žene nikad nisu plaćale. Žene su imale dozvolu da gledaju utakmicu a da ne plate kartu, to je bila ne znam neka odluka, tradicija ili ne znam ni ja šta, samo znam da kao žena nikad nisam platila, plaćala sam samo za braću.

Tako nam je bilo kad smo bili deca i na odmoru, ne samo kući. Znam da smo jedno dva puta išli u Bugarsku kolima, tada smo imali i auto. I kad smo stigli, roditelji bi nam dali, ovo vam je novac za hranu dok smo ovde, na primer: “Za desert dana, ovo vam je novac za hranu, jedite šta hoćete i gde hoćete”. I mi bismo podelili novac i majka nije mislila za nas, da li imamo šta da jedemo. Na kraju krajeva, to je bilo dobro i za njih i za nas, jer smo imali novac, a za decu da imaju novac, to je nešto veliko (smeje se). Za nju je bilo lakše, jer nije mislila o hrani i eto, to je imalo uticaja na mnogo šta.

Kad sam već krenula da pričam o njoj, jer je bila velikodušna žena, hoću da pomenem i nešto drugo, kako nas je ona usmeravala u odnosu na druge porodice koje su bile mešovite. Jer mi smo se družili i sa porodicom Sinan Hasanija, sa porodicom Alji Šukrije, kad su imali neke sastanke, neke posete, išli smo i po kućama, sećam se i jednog slučaja koji je bio jako važan za nas kao decu, da znamo ko smo, jer je majka bila Crnogorka, otac Albanac, jezik, više smo znalo srpsko-hrvatski nego albanski. Kad je baka dolazila, sa njom smo dobro pričali, ali kad ona nije bila tu s majkom, otac skoro nikad nije bio kući, on je uvek radio, tako da smo imali malo kontakta s ocem.

Sećam se da je '61. bio popis stanovništva, živeli smo ovde u Prištini {pokazuje prstom iza sebe} iznad švajcarskog hotela "[Swiss] Diamond", tu smo imali stan. Došlo je njih troje da vrše popis. Majka je sigurno znala kad će da dođu. Oni su ušli unutra, popunili to, uzeli podatke za oca, za majku, za decu, mi smo bili tu. Imena, prezimena, sve rubrike, nacionalnost, jezik, svi podaci, učenik, student. I nacionalnost, mi smo počeli da se gledamo {gleda sa strane} i majka me je pozvala, otišla sam do sobe. Rekla mi je: "Slušaj šta ću da ti kažem", rekla je: "sad ću da ti kažem i nemoj više nikad da me pitaš. Šta je otac [po nacionalnosti] to ste i vi i tu nema diskusije".

I vratila sam se, rekla sam: "Albanka", i upisala sam se kao Albanka. Moja braća isto kao i ja, i tako smo se svi upisali. Kad je došlo kod rubrike jezika, albanski smo malo znali, s majkom smo vrlo dobro pričali srpsko-hrvatski. I u školi smo se tako upisali, jer sam u Peći upisala srpski. I ja sam rekla: "Maternji jezik mi je srpsko-hrvatski". I majka me gleda, nije uopšte reagovala, kad smo završili sve, kad su izašli, rekla je: "Kako ste se odlučili za jezik?" Rekla sam: "Pa zar da lažem? Ne mogu da lažem, ne znamo albanski onoliko koliko znamo tvoj jezik, i maternji znači od majke. To je tvoj jezik". Videla sam da joj se to svidelo, znaš, jer nekako nismo hteli da uvredimo nijedno od njih i to je dobro uticalo.

Ali, onda sam primetila kod dece ovih koje sam pomenula, sinovi Alji Šukrije i Sinana Hasanija, njihova deca, znate kako su se oni upisali, kao Jugosloveni. To nije nacija, ali eto. I kako Albanac, kako Albanac? Često su nas pitali: "Kako ste vi Albanci?" "Pa eto tako," rekli smo: "šta je otac to smo i mi, tako nam je rekla majka". Tako da moja majka, iako je bila drugačija žena i po veri i po naciji, potpuno drugačija od mog oca, pozitivno je uticala na nas troje, na moju braću i mene.

Tako da i mnogo kasnije, kad su bili oni problemi s Kosovom, kad sam ja bila u funkciji i smenili su me s funkcije, mi smo organizovali izbore, kako kažemo Rugovine izbore u vreme Srbije, znam da je jednom došla tetka ovde kod mame, dakle njena sestra i rekla je: "Dano," rekla je: "šta ćemo da radimo sa ovim izborima?" Rekla joj je: "Ti biraj šta hoćeš, a što se tiče mene, gde su mi deca, gde mi je muž, tu sam i ja". I moja majka je glasala zajedno s mojim ocem, dakle na našim izborima. Kad je bio referendum, tada su živeli u kući na selu jer su mog oca '92. izbacili iz ovog stana, tatu je policija izbacila odavde.

Eremire Krasnići: Iz ovog stana?

Kaćuša Jašari: Ne, to je moj stan, a ovaj {pokazuje rukom dole} je stan mog oca i odatle su ga izbacili. Tu je došla jedna Srpkinja, jedva sam sad, nema godinu dana, sredila status stana jer je bio u proceduri. Izbacili su ga jer je imao veoma progresivan stav, otac mi je bio predsednik Saveza boraca, tada kad su bili neki problemi. Vi ste mlade, ne sećate se, ali desilo se nakon što je došao Milošević⁶.

Tamo u Srbiji su počeli da lome stakla [izloga] nekih pekara, ljudi koji su živeli i radili u Srbiji, naročito u Vojvodini bilo ih je puno iz Prizrena, pekari, svi su tamo imali [radnje]. A ovi iz Tetova su imali poslastičarnice, lomili su im stakla. I tata kao predsednik Saveza boraca je to kritikovao, bio je veliki odjek kad je on pričao. Tako da je došlo do toga da ga izbace odavde, iz, iz stana. Bila je neka Srpkinja i

⁶ Slobodan Milošević (Požarevac, 20. avgust 1941 - Sheveningen, 11. mart 2006) bio je srpski i jugoslovenski političar, pravnik, društveno-politički radnik SFR Jugoslavije.

meni kaže: “Hoću da budemo dobre komšinice”. “Da,” reko: “s tobom da budem dobra komšinica, oca si mi izbacila iz stana”. I... posle rata su sami otišli, sami su otišli.

Eremire Krasnići: Da se vratimo malo unazad...

Kaćuša Jašari: Hajde, sad o osnovnoj školi?

Eremire Krasnići: Da, gde, u kom gradu ste završili najviše...

Kaćuša Jašari: Najviše, najviše u Gnjilanu. Interesantno je, dva puta smo išli u Gnjilane i dva puta smo dolazili u Prištinu, ali duže vreme smo proveli u Gnjilanu nego u Prištini, osim kad sam išla u srednju školu. Ja i braća isto, kod nas u kući se smatralo da uvek moraš nečim da se baviš. Ne možeš samo da ideš u školu, moraš još nešto, neku aktivnost, Tako da smo se svi bavili sportom. Jer je otac bio planinar, nije se bavio nekim sportom niti fudbalom, niti rukometom, ničim. Ali nama je to bilo blizu, jer su škole organizovale utakmice unutar škole, i onda škola protiv škole, i nekako smo se istakli kao sportisti.

Moja braća i ja, ja sam u Gnjilanu počela da igram rukomet, kad smo došli ovde u Prištinu, u srednjoj školi, profesor mi je bio onaj, dva profesora, Džavit Spahiu, on je bio jedan od osnivača rukometa na Kosovu, i Hisen Rakovica, on je predavao atletiku na Fakultetu za fizičko vaspitanje ali je primetio da imam talenat za igru [rukomet] i rekao mi je da bi bilo dobro da se upišem u rukometni klub “Kosova” i učlanila sam se. Posle mene i devojka iz Medicinske škole, sve su devojke bile iz škole.

Jer su tada postojale srednje stručne škole, jako, jako organizovane. Ja vam kažem da je Tehnička škola u kojoj sam ja bila prva generacija, to je bila škola koja je proizvodila mnogo stručnih kadrova, mnogo. Oni koji nisu nastavili fakultet bili su tehničari u radionicama i bili su veoma vešti ljudi, tako da je i škola za fizičko vaspitanje imala mnogo ljudi koji su postigli nešto u sportu. I moj supruga sam tada upoznala igrajući rukomet, i on je bio rukometaš.

Mnogo je postigao, doktorirao je, i njegovi drugovi iz te generacije su posle na fakultetu bili profesori, kao što je Bećir Hasandžekaj, da ih ne pominjem sad, i ovaj Isen Rakovica i neki drugi profesori. Tako da smo bile ja i još jedna devojka iz Medicinske škole, ali bile smo dobre, nismo se uopšte razlikovale od onih koji su se bavili sportom. Igrala sam jednom na turniru i za gol, dva nismo mogle da odemo u prvu ligu na nivou Jugoslavije, toliko je dobar bio tim Prištine. Nakon osnovne škole... srednje ovde u Prištini otišla sam u Beogradu na studije.

Eremire Krasnići: Jel možete da nam ispričate nešto o Prištini, dakle, to su bile '60-te?

Kaćuša Jašari: '61. sam se upisala. Priština je bila jedna, sad ne znam o čemu više da pričam, da li da pričam o školi, pričaću o srednjoj školi na primer, imamo...

Eremire Krasnići: Mislim o urbanizmu, možda čega je bilo...

Kaćuša Jašari: Da, imali smo srednju školu, srednja škola nam je bila gde je sad objekat Arhiva Prištine. I u to vreme, tu sam pošla u prvi razred, drugi, treći i četvrti, onda smo prešli u novi objekat koji je sad "Adem Gaši". Ova škola je bila zajedno sa "Sami Frašerijem" i onda su razdvojili. Onda smo tu nastavili, tu sam završila treći razred i četvrti, imali smo sportske terene i kažem vam da smo imali vrlo jaku omladinsku organizaciju.

Ne znam, možda zato što ja nisam bila toliko mirna, nije da nisam bila mirna, bila sam jako disciplinovana, ali bavila sam se svačim i tako sam imala aktivnosti i radne akcije, organizovali su nas da idemo da sređujemo neke stadione, neke sportske terene. I mene su odabrali za predsednicu omladine. I ja sam od prvog razreda do četvrtog razreda srednje škola bila predsednica, četiri godine. Ne znam da li možete da verujete da smo mi u to vreme imali radio u školi. I imali smo školski orkestar.

Tu je počelo, bio je ovaj Fejzulahu Sabri⁷, nije mi nikakav rod, ali kasnije kad je postao popularan pitali su ga: "Šta ti dođe Kaćuša, jel ti sestra?" Rekao je: "Prihvatam je kao sestru, iako..." i mene su pitali: "Šta ti dođe Sabri?" Rekla sam: "Prihvatam ga kao brata, iako mi nije rod". Ali njegov rođak, on je preminuo pre godinu dana, ili pre dve godine, Hiljmi Statovci, on je bio na onim... {kao da svira na bubnjevima}

Anita Susuri: Bubnjevima?

Kaćuša Jašari: Bubnjevima, da. Bio je jako dobar, imali smo dvoje gitarista i Sabrija Fejzulahua, on je počeo da peva u tom školskom orkestru, jer smo dva put nedeljno organizovali, kako smo to tada zvali, matine ba, dva put nedeljno smo imali. Ne tokom vikenda, nego mislim da je bilo ponedeljkom i četvrtkom u domu JNA. Tu je bila jedna sala, sada mislim da je bioskop.

Anita Susuri: Da.

[Ovde se intervju prekida]

Kaćuša Jašari: Imali smo neki red da ulazimo obučeni {dodiruje svoju bluzu}, rekli smo da neće biti nijedan muškarac bez kravate. I šta su radili, nije tad svako imao kravatu, dvoje-troje njih su imali kravate. Ulazio je neko sa kravatom i onda baca preko prozora {opisuje rukama} kako bi drugi mogao da uđe, i tako (smeje se).

Tehnička škola je bila vrlo, vrlo organizovana. Radili smo u polju, sad je to industrijsko mesto prema Veterniku, u toj ravnicu, tu je bio zasađen suncokret i kukuruz. Mi smo radili za preduzeće "Agro-Kosovo" plaćali su nas. Brali smo kukuruz. Plaćali su nas i tim novcem smo kupili instrumente i radio stanicu. A radio nam je trebao da tokom velikog odmora puštamo muziku, Elvis Prisli je bio vrlo popularan tada, i slušali smo, plesali... Onda važne informacije u vezi škole, koja utakmica, koja ekipa je pobedila.

⁷ Sabri Fejzulahu (16. septembar 1947) je glumac i pevač s Kosova.

[Ovde se intervju prekida]

Kaćuša Jašari: Bili smo vrlo, vrlo aktivni. A kad sam završila četvrti razred srednje škole...

[Ovde se intervju prekida]

Kaćuša Jašari: I bio je jedan razgovor da sam ja jako aktivna, tada je Mahmut Bakali bio predsednik Omladine Kosova, omladine, {podiže kažiprst}, a ne stranke. Bilo je priče o tome da sam ja jako aktivna i da je dobro razgovarati o tome kako da ja postanem predsednica Omladine Prištine. I zvali su me, razgovarala sam. Ja sam imala volju da nastavim fakultet, a ovde nije bilo građevinskog [fakulteta]. Univerzitet u Prištini tada samo što je počeo, ali građevinski, tehnički nisu bili nigde.

I ja sam kući rekla ocu: “Hajde da pričamo šta da radim, tako i tako su mi rekli, šta da radim”. Rekao je: “Možeš da radiš šta hoćeš, ali da znaš da je u životu dobro imati neki zanat. Ako ti ne ide dobro u politici, imaš zanat”. Tehnička škola je za njega bila zanat, i posle Tehničke škole možeš da ostaneš tehničar, možeš da radiš, ali je dobro da nastaviš, pošto sam ja bila odlična i u matematici.

Ja sam mnogo volela matematiku, a Građevinski fakultet je bio težak. Ali sam se bavila i slikarstvom, jer sam u srednjoj školi počela da slikam, volela sam i umetnost. I arhitektura je atraktivna struka, ali ti treba i talenat. Ja sam imala [talenta] zbog slikanja prostora, razumela sam prostor i arhitekturu, i gde da idem, da idem u Beograd, jer ovde nije bilo.

Drugi Deo

Eremire Krasnići: Kad ste bili predsednica omladine...

Kaćuša Jašari: Da.

Eremire Krasnići: Recite nam nešto o kulturnim aktivnostima u gradu?

Kaćuša Jašari: U gradu smo tada imali gde... neko misli da je sve počelo od danas, nije tačno. U to vreme je bio bioskop “Omladina”, bila je sala koja postoji i danas, ne znam da li je sad tu “ABC”, da li postoji bioskop, ne znam. Ali bila je i bašta, tako da...

Eremire Krasnići: Gde je bila bašta?

Kaćuša Jašari: Bašta s platnom, mogao si da gledaš filmove i u bašti i u sali. Omladina je tada bila organizovana, tada smo to zvali Opštinski odbor omladine, odbor se zvao. I imali smo predsednika, dolazili su kod nas u posetu, ne znam mu ime, prezime Hašani, bio je predsednik, bio je kod nas u školi nekoliko puta. Zvali su nas predsednici opština, nas koji smo bili po školama, na aktivnosti i organizovali radne akcije. Tamo baš gde je pravoslavna crkva, bili su sportski tereni na kojima smo radili, omladina. Sa onom {pomera ruku vertikalno}, sa...

Eremire Krasnići: Motikom?

Kaćuša Jašari: Da. Ravnali smo, stavljali pesak, bili su sportski tereni i za odbojku i za rukomet, omladinska aktivnost. Ovde gde je {pokazuje rukom desno}, čini mi se da je “Pastrimi” uzeo taj deo, tada je tu bio jedan mali stadion, mislim da se još vide ona sedišta, i dalje postoje. A ispod su napravili prodavnice, mi smo tu imali svlačionice, u tom stadionu škole su imale aktivnosti, ali i grad. Ja sam, na primer, tu vežbala rukomet, tim “Kosovo” je tu imala sedište.

[Ovde se intervju prekida]

Kaćuša Jašari: Što se tiče urbanizma i koliko se gradilo u to vreme, sve ove zgrade {pokazuje rukom dole} su se izgradile u to vreme, ova ulica “Redžep Ljuci” {gleda i pokazuje levo}, sve su ove zgrade izgrađene u to vreme. Postojala je Kancelarija za urbanizam koja se tada bavila urbanizmom grada. Bio je jedan arhitekta koga su ubili posle rata, Redžep Ljuci, i ulica se zove po njemu, jer je i njegova porodica ovde živela {pokazuje rukom desno}, ovde u ovoj zgradi iza. Ove godine ili prošle je umrla i njegova sestra, Ahsena Agaj Ljuci.

Ne mogu da kažem da je sve krenulo od ove demokratije, neka mi oprostite ovi mlađi, ali je bilo organizacije i u to vreme. I u to vreme je bilo nekog reda, sigurno je bilo i mnogo siromašnih porodica. Mi, moja porodica nije bila siromašna, ali nije bila ni bogata kao što su danas neki. Imali smo životni standard dovoljan za normalan život, stanovi su deljeni u okviru preduzeća u kojima su ljudi radili, institucija, uvek.

A kome su davali prioritet, to je nešto drugo, svaka firma je imala svoje prioritete. Pre svega, prioritet su bili kadrovi, ali i oni s dužim stažom u toj organizaciji, i neki drugi uslovi, tako da je standard bio normalan. Na primer, za moju porodicu nije bio problem da leti odu na odmor i zimi na skijanje. Nije bio nikakav problem. S tim novcem koji je uziman od plate mogao si i da podigneš kredit, jer niko nije mogao gotovinom da kupi skupu opremu za skijanje, ali s kreditom da.

I kao porodica sportista mi smo uvek to imali u glavi, mislim taj plan, da leti idemo na more da bismo plivali, a zimi da idemo na Brezovicu, naročito na Brezovicu, na skijanje. I tako su nastavile i porodice mojih ćerki, svi znaju da plivaju. Možda zato što je njihov otac, moj suprug bio sportista, bio je profesor plivanja i skijanja, i nema smisla da sad njegova deca ne znaju (smeje se), a on da uči studente. Tako da bih mogla da kažem da je naš život bio normalan, normalan standard, ništa ekstremno, nismo imali neke prohteve.

Eremire Krasnići: Kakva je bila situacija s drugim porodicama, da li su ljudi radili samo za državu ili je bilo i...

Kaćuša Jašari: Ne, ne, bilo je i privatnih poslova, na primer zanatlije su imale prednost, na primer prednost da kupe radnju su imale zanatlije. I bilo je puno zanatlija, krojači, obučari, i neke druge usluge. Postojali su, kako da ne, bilo je dozvoljeno.

Eremire Krasnići: Da li se sećate starog dela grada?

Kaćuša Jašari: Starog dela se sećam, kako da ne, ja sam uvek tuda prolazila da bih stigla u srednju školu, bila je jedna ulica mnogo, ne znam, nisam od onih, ne znam šta bih mislila u to vreme, ali kad bi se ja pitala ne bih rušila te objekte. Jer treba da se konzerviraju i očuvaju, oni su atraktivni ne samo zbog turizma nego i ovako kao deo razvoja grada. Ja se sećam onog starog dela, bila je jedna velika knjižara, uvek kad smo ulazili unutra, one daske su mazali sa... ne znam šta je to, crne boje, i bio je neki miris kad smo išli da kupujemo knjige (smeje se).

Eremire Krasnići: Mislite radnje gde je danas spomenik bratstva-jedinstva ili negde drugde?

Kaćuša Jašari: Ne, bila je gore, tamo gde je vlada, ispred skupštine, kad se skupština izgradila. Ja se sećam kad smo tuda prolazili, bilo su neki hodnici, i kao deca smo tu ulazili da vidimo šta ima, tu je sigurno nečega bilo, jer su tu u centru gde je hotel posle otkrili česmu. Tu je nešto postojalo, ko zna, neki stari objekti, kao tunel, i plašili smo se da tu uđemo, da ne ostanemo tu i ne znamo kako da izađemo. Jer je bilo taman kao tunel i...

Ne znam zašto tada nisu vodili računa o ovom nasleđu. Kažu da je u česmi koja je u dvorištu ove džamije koja je bila u centru voda dolazila iz Grmije, to se izgradilo u vreme Turaka, i one cevi su od keramike, od gline {diže ramena}. Onda su otkrili, rekli su da su nešto našli i na ovom platou kod hotela "Dijamant" tu su našli neke...

Eremire Krasnići: Da, tu je bila džamija Lokača. Srušili su je i onda su izgradili [hotel "Božur"].

Kaćuša Jašari: Eh, da, da, izgradili su, da, da, tako je, da. Pa znate šta, to je tako kad politika odlučuje, jer politika ima uvek na umu, svaka politika želi da napravi neke promene u svoje vreme, ali sve ono što je staro ne sme da se ruši. Evo, na primer, u Albaniji, sve će da sruše, ima da sruše i škole koje nemaju nikakve veze s prošlim sistemom [političkim]. Škola je škola u svakom sistemu, to je obrazovanje, uništili su, dakle, mnogo toga su uništili. Stara čaršija je bila vrlo interesantna i lepa, ja je se sećam, kad sam išla u školu prolazila sam tuda, kroz taj stari deo.

(Smeje se) Palo mi je nešto na pamet, možda nije za snimanje, ali ispričaću. U toj velikoj knjižari koja je postojala ranije {obnjašnjava rukama}, baš se sećam imala je velika vrata, tu unutra knjige, sveske, i ja sam kupovala neke knjige, ne znam, ušla je jedna Romkinja i rekla prodavcu: "Jel imate svesku za prvi razred škole 'Meto Bajraktari'?" (smeje se).

Anita Susuri: Precizna.

Kaćuša Jašari: Precizna, baš tu gde joj je dete u školi "Meto Bajraktari" (smeje se). I ja sam reagovala, rekla sam: "Nije bitno koja je škola, sveske su iste za sve". "Pa ne znam, ja samo kažem, on je tu i njegova je učiteljica rekla, sveska za školu 'Meto Bajraktari'" (smeje se). Tu su se svi snabdevali, ne

znam, postojale su i druge knjižare, ali za mene i moju porodicu, pošto smo živeli blizu, ta je knjižara bila prva.

Eremire Krasnići: Da li je bilo i zanatlija, kako je bilo?

Kaćuša Jašari: Bilo je, bilo je i zanatlija, ali sad se ne sećam, mislim da je neko pravio i *plis*⁸ {dodiruje glavu}, ne znam čega je još bilo. Ne znam, ali je bilo zanatlija, bilo ih je.

Eremire Krasnići: Kakav je tada bio nacionalni sastav, da li ste bili mešoviti, da li ste se družili?

Kaćuša Jašari: U školi, u školi smo imali podeljena odeljenja, ali smo bili u istoj školi. Odeljenje na albanskom, odeljenje na srpsko-hrvatskom, samo da znate da nije bilo kadrova ni za srpsko-hrvatski ni za albanski. I desilo se da je isti profesor predavao i na srpskom i na albanskom, evo pomenuću vam ime, bio je profesor matematike, on je predavao i kod nas i u drugom odeljenju, i na srpskom i na albanskom, kako se zvao... baš ga se često njega, ali sad...

Eremire Krasnići: Setiće te se kasnije.

Kaćuša Jašari: Eh, da. Tako da, pričam vam o učenicima, mi međusobno nismo imali probleme. Ja sam tada znala albanski mnogo manje, zbog majke, rekla sam vam da sam u odeljenju imala jednog kolegu iz Đakovice, prezivao se Stojanović, iz Đakovice tu. U Đakovici sigurno nije bilo Tehničke škole i možda se zato ovde upisao. Živko. Pričao je tečno albanski sa Albancima, a ja *tep-tep tep-tep* {onomatopeja} pomalo, pomalo, kuku što mi je bilo krivo. Rekoh, on je Srbin i da zna jezik bolje od mene, to neću nikad sebi dopustiti. I nisam dopustila, i tada sam stvarno naučila.

Jezik sam najviše naučila kad sam radila u sindikatu, i sad ću vam pričati o mom putu do fakulteta. Na fakultet u Beogradu sam se upisala bez prijemnog ispita jer su se odlični đaci upisivali na fakultet bez ispita, ja sam imala sve petice, u školi nikad nisam imala četvorku. I bila sam treća u Beogradu, kad sam se upisala bila sam jako, jako dobra, jer smo u Tehničkoj školi imali jako sposobne profesore. Za geodeziju, bio je jedan, prezivao se Delanin, nikad neću zaboraviti, on nas je toliko dobro učio, sa instrumentom, kao ova kamera ovako {pokazuje u pravcu kamere}, sa teodolitom⁹ smo radili.

I na fakultetu u Beogradu, na praksi sam ja bila najbolja i oslobođena sam praktičnog dela za ispita, samo teorija, a ne praksa. Često sam morala da objašnjavam kolegama koji su završili školu, gimnaziju na primer. Jer su sa gimnazijom upisivali sve fakultete. I trebalo mi je da... jer prvi dan i drugi nisam imala ništa novo da naučim, mislim dve godine na fakultetu. Sve sam ja to prošla u srednjoj školi.

⁸ Kapa koja se nosila u staroj Grčkoj, Etruriji, Iliriji, Panoniji i okolnim regionima, a kasnije je uvedena i u starom Rimu. Smatra se da plis koji se danas nosi u Albaniji i na Kosovu potiče od slične kape koju su nosili Iliri.

⁹ Teodolit je precizan optički instrument za merenje uglova između vidljivih tačaka definisanih u horizontalnoj i vertikalnoj ravni. Tradicionalna upotreba je bila za merenje zemljišta, ali se takođe široko koristi za izgradnju zgrada i infrastrukture.

Kad sam postala apsolutkinja, tada sam se udala, dakle nisam diplomirala, imala sam mnogo problema, mnogo nevolja jer je moj suprug radio u Uroševcu, bio je nastavnik fizičkog i ja sam iz Beograda otišla da živim u Uroševac. Odmah sam se zaposlila jer u građevinskoj firmi u Uroševcu nije bilo nijednog inženjera. Odmah sam počela da radim, mnogo sam radila tu u operativi.

Anita Susuri: Htela bih da pričamo malo o vašem životu u Beogradu tokom studija, kakav je bio taj period?

Kaćuša Jašari: Kad sam tamo otišla, to je bilo '65, '61. sam se upisala u srednju školu, '65, '66. sam upisala. S Kosova, tu su bili... nijedna devojka nije bila, samo trojica muškaraca, od njih dvojica su postali profesori ovde u Prištini. Hamdi Suljejsani i Nijazi Hodža, oni su studirali zajedno sa mnom, ali oni su bili jedno dve godine pre mene, završili su Tehničku školu negde u Mitrovici, ne u Prištini. U Prištini sam ja bila prva generacija. I mi smo se družili tamo u Beogradu.

Eremire Krasnići: Da li je bila velika promena otići iz Prištine u Beograd?

Kaćuša Jašari: Pa ne znam, možda zbog tih čestih promena mesta, život koji smo imali između Prištine, Gnjilana, Kamenice, Peći, uticao je na našu porodicu, promene smo lakše prihvatili. Ja sam prve godine u Beogradu živela u jednoj sobi zajedno s ocem, jer je on iznajmio sobu. Ali je našao mesto da meni bude blizu fakulteta, a i njemu blizu posla, jer je on bio poslovno u Beogradu, i čekali smo da dobijemo stan. Prve godine smo živeli zajedno u jednoj sobi.

I prijatelje sam imala iz raznih mesta, bili su iz Srbije, bili su iz Bosne, imala sam neke drugarice koje su bile iz Bosne, a upisale su fakultet u Beogradu. Građevinski fakultet u Beogradu bio jako poznat jer je imao neke dosta sposobne profesore. Jedan od profesora, jedan Đurić bio je projektant čuvenog mosta u Beogradu koji povezuje stari Beograd sa Novim Beogradom. Tako da su bili sposobni profesori i dolazili su ljudi da studiraju. Njihov odnos prema meni nije bio drugačiji od društva. Nisam primetila, a su me drugačije gledali.

Desilo mi se jednom na vežbama da mi je prišao profesor matematike, neki Stipanić, plašili smo ga se jer je bio strog. I dok je gledao kako radim, kako radim i rekao mi je jednu reč koja se kaže drugačije, ja sam razumela i činilo mi se da je albanska [reč]. Da li je to zapravo bila latinica, ali je bilo nešto slično i razumela sam i nastavila. Imala sam veoma čudan slučaj s njim na ispitu. Izvukla sam pitanja i počela sam prvo, drugo, treće, četvrto, ništa, nisam ni pipnula, ništa nisam znala.

I on je pogledao prvo {kao da proverava hemijskom}, drugo, i dok sam ja pričala, pričala, došli smo do četvrtog, "Šta je ovo?" Rekla sam: "Ne znam". "Kuku, kako ti to ne znaš?! Kako smeš da ne znaš to, to si učila na gimnaziji!" Rekla sam: "Profesore ja nisam završila gimnaziju nego tehničku školu, ali mi to nismo učili i ne znam kako ste postavili pitanje o nečem što niste predavali. Ovo" rekla sam: "vi niste predavali".

"Šta?" rekao je. Rekla sam: "Vi niste to predavali". "To je istina" rekao je: "ti si redovna na predavanjima. Istina je da to nisam predavao jer sam mislio da ćete vi doći spremni na fakultet, da to

već znate”. “Ne”, rekla sam: “nama u srednjoj školi nisu to predavali”. Samo je uzeo indeks: “Izađi napolje”, poslao me je napolje. Kuku, kad sam izašla poludela sam, poludela sam, kako da padnem, da ne dam ispit iz matematike. A baš sam mislila da sam sposobna za to, makar da dobijem prelaznu ocenu. Kad moje kolege: “A baš dobro što te je izbacio napolje” (smeši se). “Kako?” “Pa položila si”. “Kako?” “Koga izbaci napolje on je položio” (smeje se).

I stvarno sam položila i nisam dobila šesticu nego nešto više. Jer sam bila iskrena, i ja sam bila redovna na predavanjima, nisam propustila nijednu lekciju, ne samo matematike nego sve, sve sam položila. I položila sam ispite redovno kao i drugi, jer za mene jezik nije bio nikakav problem. I tu nije bilo Albanaca. Osim ovo dvoje koje sam pomenula, Sullejman, ovaj Hamdi Sullejmani i Nijazi Hodža, ali su i oni dobro znali. Mi smo bili dobri studenti, dobri smo bili tamo u Beogradu. I kad sam se udala u Uroševcu, morala sam da putujem da dajem ispite, imala sam problema, rodila sam ćerku, mala deca... Ali prošlo je i to.

Onda se neko setio da sam ja u Uroševcu i da sam bila omladinska aktivistkinja. Da, Kaćuša Jašari, Kaćuša Jašari, da nije to Kaćuša Fejzulahu? I onda su me pozvali i otkrili da sam to ja. Predložili su me da vodim građevinski sindikat ovde {prstom pokazuje iza}. I suprug: “Nisi završila fakultet, nisi završila fakultet!” On je završio Višu pedagošku školu jer ovde nije imao fizičko vaspitanje. “Pa,” rekla sam: “da li hoćeš da ideš da završiš?” “Da,” rekao je: “jedini program koji mi odgovara, sa kojim mogu da nastavim godinu je u Sarajevu”. “Dobro,” rekla sam: “ti idi u Sarajevu prvo završi, onda ću ja ići da diplomiram”. I otišao je u Sarajevo i ovde su me izabrali u sindikat građevine, to je bilo ‘75.

Eremire Krasnići: Jel ste opet došli ovde, šta ste radili?

Kaćuša Jašari: Ovde ne, putovala sam. Ne, tamo sam imala stan od... od firme u Uroševcu. Putovala sam, kasnije sam dobila stan. I bila sam tu od ‘75. do ‘82. kad me je partija izabrala. Dakle, skoro dva mandata sam bila predsednica građevine, i ako uporedim radno mesto gde sam najbolje prošla, mislim da mi je rad u sindikatu doneo veliko zadovoljstvo. Takođe je bilo aktivnosti u građevinarstvu sa radnicima, ali posebno u sindikatu.

To je bilo nakon ‘75, nakon Ustava ‘74, Kosovo je imalo drugačiji status, imalo je drugačije mogućnosti. Počela je saradnja, naš univerzitet sa Tiranom, dolazili su profesori ovde, ja nisam imala kontakt s tom strukturom. Što se tiče radnika, imali smo angažovanja u vezi radničkih prava, za njihove uslove rada, za... Išla sam po građevinskim organizacijama, “Izgradnja” u Peći, “Kosovo” iz Vučitrna, u Prizrenu je bio “1. maj”, u Orahovcu “Dukađini”, u Đakovici “Ramiz Sadiku” najveća firma ovde. Imala sam mnogo posla, mnogo. I onda...

Eremire Krasnići: Da li su radnici imali prava? Da li ste vi imali posla što se tiče toga?

Kaćuša Jašari: Da, da, što se prava radnika tiče, bio je potpisan nekakav sindikalni sporazum na jugoslovenskom nivou. I svakako si morao da obezbediš radnicima uslove na radnom mestu. Nisu smeli da rade bez zaštite. Ovi na skeli, nije niko smeo da radi ako nije vezan, ako nema šlem {kao da

nešto stavlja na glavu}, bez radne odeće. Onda je hrana jednom bila obavezna {podiže kažiprst}, hrana unutar radnog vremena, ali ne suva hrana, nego kuhinja.

Mi smo organizovali kuhinje u svakom objektu. Onda čak i u radionici gde su radili van radnog mesta morao si da im obezbediš spavanje, da im obezbediš hranu. Tako da je za mene bio jedan pošten rad i rad gde sam se osećala zadovoljno. Onda kad su došli problemi '81, to je bio veliki problem. Posebno u građevinarstvu, jer su svi građevinski radnici izašli na ulice. I morao si ideš da smiruješ situaciju, da...

Tako je bilo nakon '81. I oni stavovi Centralnog komiteta su bili jako striktni, diferencijacija, sav taj period je i mene obuhvatio. Ali kao što sam pomenula, moja majka je bila tu za vaspitanje, ali za stvari van kuće imala sam oca kao dobrog savetnika. Otac me je tada savetovao, kad sam bila u sindikatu i išla po radnim mestima, da pazim šta govorim, jer postoji neko nezadovoljstvo što je ohrabrilu ljude. Onda, oni stavovi da objasniš zašto je "Kosovo Republika" neprijateljska parola, postojalo je objašnjenje zašto je neprijateljska, ali to je jako teško govoriti i meni je rekao: "Beži! Nemoj da ulaziš u te priče!"

Jer je nama Fadilj Hodža... jer je on jako voleo Fadilja Hodžu, pomenula sam da je i tokom rata imao kontakte s njim, rekao je: "Pripada nam, ali ovo nije taj momenat. Tako da, beži jer to nije dobro. Niti je dobro osuditi ljude za to". Tako da, ja sam ušla u grupu za diferencijaciju, ali nema čoveka koji može da kaže da sam uticala da nekoga izbacе posla ili iz partije. Ne, to nisam nikad uradila. Tako da me nisu postavili u ove grupe jer su znali da ja ne slušam mnogo o tim promenama i ne sprovodim ih.

Ali '82. je trebalo u rukovodstvo stranke da predlože i žene, a ovde u Opštinskom komitetu su razgovarali o tome ko to može da bude. I pošto sam se ja često kretala zbog '81, u "Ramiz Sadiku", po organizacijama, mene su tu poznavali, naročito i pre u sindikatu su predložili da je dobro da se ja kandidujem. I mene su kandidovali. Često mi se dešavalo da me kandiduju po ovim strukturama zbog procenata koji je potreban. Žensko, iz proizvodnje, inženjer, tako da sam bila prikladna, tako da su me odmah primili u partiju kao članica predsedništva.

Bio je to veoma težak period od '82. da se sprovedu stavovi Komiteta, da se ljudi isključe, sa diferencijacijom, sa... Ali na svu sreću spasila sam se tada, nisam ušla u te vode. '88., Azem Vlasi je dva puta bio predsednik po jedan mandat i jednu godinu, bio je statut da ne možeš biti predsednik više od dve godine, jedan plus jedan. I onda smo pričali koga da, ko da ga zameni, u toj grupi od četvoro bila sam i ja. Podneli su predloge opštinskim komitetima, svi, većina je bila za mene, u poređenju s ovim drugim muškarcima.

U Centralnom komitetu su se odmah dogovorili, jer nijedna žena nije bila na čelu partije u nijednoj republici, nigde. I radovali su se, i plus na Kosovu, Kosovo je bilo problematično, kako su pričali *bure baruta* koje može da eksplodira. I još žensko, predložili su me. Ja sam se kući uvek konsultovala sa suprugom i ocem, i obojica su bili tu, rekla sam: "Šta da radim? Predložili su me i tako".

Suprug mi je rekao: "Ja poznajem te članove tu, ko je bolji od tebe? Niko". "Ma pusti to ko je bolji, da li ti vidiš kakva je situacija?", rekao je: "Kako za druge, tako i za tebe, i za sve nas. Ne valja da odbiješ".

Nisam odbila, bila sam izabrana. Bila sam tu sedam meseci, suprotstavila sam se Miloševiću, posvađali smo se, verbalno smo se posvađali, dobro da nije bilo fizičkih obračuna, jer su bile i neke situacije tako blizu, vrlo loše, mogao je, mogao je...

Treći Deo

Eremire Krasnići: Kada je počelo to Miloševićevo prisustvo na Kosovu?

Kaćuša Jašari: Miloševićev slučaj nije vezan samo za Kosovo. U predsedništvu Jugoslavije, u predsedništvu partije smo bili svi predsednici republika i pokrajina, bili su i drugi prisutni, i po jedan ili dvoje, zavisi kako su definisali. Tu je bio, osim mene kao predsednice, i Kolj Široka, član predsedništva. Kad su počeli problemi, problem je bio da je Milošević podsticao srpski nacionalizam.

Ali, ne samo Srbima na Kosovu, on je hteo da dokaže da je na Kosovu teška situacija i hteo je da podstakne Srbe da ustanu i brane Srbe na Kosovu, i tu je došlo do problema kad su ovi iz Kosova Polja hteli da idu u Bosnu, da idu u Hrvatsku, da idu u Sloveniju. Ali to nisu uspeli, to su uspeli samo u Vojvodini, u Novom Sadu su organizovali jako veliki miting, ne znam koliko njih je otišlo odavde. I pala je ta struktura, dali su ostavke, svi su otišli.

Inače, mitinzi su počeli da se organizuju kao pravo [izražavanja] nezadovoljstva. Kako sada govore da imaju prava da organizuju demonstracije, da se predstave, da je demokratsko pravo da se demonstrira. I u to vreme su hteli da legalizuju mitinge kao način [izražavanja] nezadovoljstva, a to je zapravo bilo o nacionalističkim temama, ne o nezadovoljstvu normalnim životom, već nacionalizam.

Ovde kada su počeli, pričali su da je Prištinski univerzitet bastion albanskog nacionalizma. Albanci, seljaci su dobar narod, ali profesori su nacionalisti. To je jedan apsurd, gde može biti nacionalista jedan intelektualac, a onaj ko ne zna, ko nije obrazovan, on je dobar. Dakle, ti možeš da manipulišeš sa jednom strukturom koja nije školovana, a nećeš da imaš posla sa strukturom koja je svesna i koja traži ravnopravan život i šta se tada tražilo, tražio se jedan ravnopravan život za sve Albance, da ne budu [građani] drugog reda.

I na ovu temu sam imala mnogo razgovora u Predsedništvu, mnogo problema. Kad sam pomenula tamo, i to s argumentima {broji na prste}, tražili su to, ovo se desilo ovde, na mitingu su tražili ovo, oni su sami napravili neke ekscese da bi krivili Albance, a sami su skenirali, to je njihova strategija. Tako da sam ja na početku imala kritike, kao što vam kažem. A jednom kad je pričao predsednik Srbije, jedan Jović, u Zubinom Potoku, kad su bile promene Ustava kao aktivnost, to je bio zahtev za reforme, ali ne promena da bi uzeli autonomiju Kosova ili Vojvodine, to je bio skroz drugi cilj.

On je o tome tu pričao i ja sam njegove reči sam predstavila Predsedništvu jer je rekao: "Ne može Srbija biti podeljena na tri dela, nego Srbija mora biti cela". Dakle, da nema nikakvu nadležnost, ni svoju policiju [da nema] Kosovo, ni Vojvodina, niti da imaju, da ne donose nikakve odluke, ni u skupštini, nego sve u Srbiji. Nisu mi verovali. Rekli su: "Ne", kaže: "nije moguće da je on to pričao".

Srećom taj dan u “Politici”, u beogradskim novinama, ceo njegov govor tu {stavlja ruku na ruku}. I kad sam videla, rekla sam: “Ako ne verujete meni šta sam čula, uzmite današnju ‘Politiku’ i čitajte, evo njegovog govora”.

“Uh” {onomatopeja} bio je pored mene jedan Crnogorac, jedan Vidoje Žarković, on je imao dosta uticaja u Predsedništvu i jedan drugi Crnogorac Marko Orlandić, i on. Rekla sam tom Žarkoviću, rekla sam: “Uzmi ti, pročitaj”, kad je video, {pomera ruku horizontalno} “Tražim pauzu, tražim i transkript onoga što je Kaćuša rekla”. I bila je pauza, izveli su ih, on uzima to šta sam ja pričala, {gleda dlanove}, gleda novine. Rekao je: “Kako je moguće da on tako govori”, rekla sam: “Kažem vam da je to jako velika opasnost”.

Tražili su miting u Kosovu Polju, ovi Srbi. I da dođe neko iz Beograda. Ja normalno odem, ko da ide, ko da ide? Nek ide ovaj, nek ide onaj, niko nije hteo. Ja sam predložila Marka Orlandića. Rekla sam: “Ja predlažem njega, jer on ima uticaja tamo”, “Važi”. “Ne, ja ne mogu jer sam bolestan” i stvarno je bio bolestan, imao je temperaturu, s temperaturom je došao u Predsedništvu. “Ja mislim da ti moraš da dođeš”, “Pa kako ja, ja sam bolestan” {podigne ramena}, “Žao mi je, ali tamo ne može bilo ko da ide”, “Važi”. I on sa mnom u kola i za Kosovo Polje. Otišli smo tamo. Napravili su binu gde da pričamo, ljudi su se tu skupili. Čim smo počeli...

Anita Susuri: Mislim da je to bilo ‘90?

Kaćuša Jašari: Ne, ne, ‘88. kad su me smenili. Veliki skup, čim smo se mi popeli, “Hajde pričaj. Ko će prvi da priča?” Rekla sam tom Orlandiću, rekla sam mu: “Najbolje ti počni da pričaš, onda ću ih ja pozdraviti, tu sam ja”, rekla sam: “bolje je ti da pričaš”, “Važi”. Samo što je počeo da govori, ljudi su mu okrenuli leđa {pomera telo na stranu} i počeli da idu na drugu stranu, prema stanici. On gleda, gleda u mene {gleda okolo}, gleda one ljude tu, čudi se, priča, ali niko ga ne sluša.

Kad jedan iz Kosova Polja dolazi kod mene, kaže mi: “Moraš ti da siđeš jer tebe bojkotiraju, tebi su okrenuli leđa, a ne njemu”. I ja sam rekla: “Dobro, evo odlazim”, ovaj me uhvati za ruku i kaže: “Gde ideš?” taj Orlandić. Rekla sam: “Idem jer mi okreću leđa, ti pričaj”. “Ko to kaže?” Rekla sam: “Evo, ovaj” {okreće se i pokazuje prstom levo}. Rekao je: “Kako se usuđuješ da tvojoj predsednici kažeš da siđe dole? Ona je i viša predsednica Predsedništva Jugoslavije, dok sam ja sa njom, i plus ti je predsednica. I ona će odavde da ode kad pdem i ja”. I nije mi dopustio. Otišli su. I mi smo ostali, niti da ja pričam, šta da radimo?!

Hajde idemo u Prištinu, u Opštinski komitet, ušli smo tu. I ovaj: “Daj mi informaciju gde su otišli ti ljudi? Kad, gde su otišli?” Oni iz Srbije, grupa je došla kolima i otišla tamo i pozvala ljude na železničkoj stanici. A naša bina je bila ovamo kod jedne škole. A nisam znala, taj Orlandić je rekao: “Kad sam pošao rekao sam: ‘da li hoćete da pođete sa nama?’ Rekli su: ‘Ne, mi nećemo da dođemo, idi ti!’ Prevarili su ga. Eh, i rekao je: “Idemo,” rekao je: “idemo za Beograd”. Otišli smo u Beograd, skupili su se oni koji su bili poslovno tu, ne svi predsednici nego oni koji su radili tu. (smeje se) I taj Orlandić mi kaže: “Sad ću ja da pričam, a ti ćuti”.

I on je rekao: “Znaš šta?” Rekao je: “Ono šta sam ja video je još gore od onoga o čemu je Kaća [Kaćuša] pričala u Predsedništvu. Dragi drugovi, mi smo zakasnili. Ovo nije samo nacionalizam, ovo je još gore od srpskog nacionalizma. Ovo je katastrofa. Izgubili smo zemlju, izgubili smo Jugoslaviju!” Počeo je čovek da priča {dodiruje glavu rukom}, rekao je: “Izbrišite sve što sam rekao ranije, uzmite ono što sam rekao sada jer tako mislim. Prihvatam i potpisujem ono što je Kaćuša rekla. Jer,” rekao je: “ovo je srpski nacionalizam i ne možemo se spasiti od njega”. I onda su oni počeli s mitinzima, išli su u Bosnu, hteli su da idu u Hrvatsku, Sloveniju, ali njih su vratili, Slovenci su ih vratili. A održali su u Crnoj Gori i u Vojvodini su srušili strukturu, i u Crnoj Gori i u Vojvodini.

Eremire Krasnići: Ove mitinge su održavali da bi srušili strukture, o čemu se govorilo po njima?

Kaćuša Jašari: Govorilo se da su kosovski Srbi u opasnosti od Albanaca, cela tema je bila o opasnosti za Srbe ovde. Ali šta sam htela da kažem, srpski nacionalizam nisu ozbiljno shvatali ni ovi u Jugoslaviji, jer i kada sam govorila, nisam osetila neku podršku ili volju da nam pomognu. Videla sam da se oni slažu s tim, ali gledali su svoja posla, hteli su da nekako spase svoju zemlju. Hrvati su gledali kako da postanu nezavisni, Slovenci su gledali kako da postanu nezavisni, svi. Bosna je bila jako komplikovana. I Makedonija se spasila zbog postupka tog predsednika. Tako da mi nismo imali šanse, mi nismo... nismo imali ni vojsku ni ništa {diže ruke gore}, praznih ruku ne možeš da izađeš da se boriš. A nakon što je Tito¹⁰ umro, vojsku su u rukama držali Srbi. Uzeli su i unutrašnje poslove i, i vojsku. I tako, i na kraju kome je ispalo loše? Srbima.

Eremire Krasnići: Kako su vas smenili? Da li možete da nam kažete nešto o tom trenutku, o političkim pritiscima koje ste imali?

Kaćuša Jašari: Ja, nakon svih tih dešavanja, mnogo sam se protivila Miloševiću, seli su ovi u Srbiji i rekli da treba... pisano su poslali predsedništvu Centralnog komiteta da ja nisam sposobna da držim pod kontrolom situaciju na Kosovu i da moram da dam ostavku, i to je potpisao Milošević. Ja kad sam otišla na sastanak rekao je, ovaj [Stipe] Šušter je bio predsednik, rekao je: “Dođi malo ranije, hoću da razgovaram s tobom”. Otišla sam ranije i rekao mi je: “Da znaš da je stigao dokument, evo ovde je, pročitaj. Traže tvoju ostavku”. Rekla sam: “Neću, neću da dam ostavku. To ti odmah kažem, ostavku ne mogu da dam jer ja nisam kriva. Kad bih ja bila kriva, dala bih. Ne znam da li situaciju iko može da drži pod kontrolom jer kod nas deluje srpski nacionalizam i tu je jako teško”. Sve se to opisuje kao krivica Albanaca, a faktički to je njihova krivica. “Tako da ja neću. Ne mogu”.

Meni je Milošević rekao: “Za sve mogu da kažem, samo za tebe ne mogu da kažem da si nacionalista, albanski iredentista”. “Ne,” rekla sam: “to ne možeš nikad da kažeš, jer nisam. Kad bi trebalo da branim pravdu za Srbe, branila bih. Za svakog ko je ugrožen,” rekla sam: “branila sam prava radnika u sindikatu, branila sam svako pravo. Ali ovaj put,” rekla sam: “zbog ovoga što radite, stavićemo granicu gde god mi hoćemo”. “Uuu” {onomatopeja}.

¹⁰ Josip Broz Tito (Kumrovec, 7. maj 1892. — Ljubljana, 4. maj 1980.) je bio jugoslovenski komunistički revolucionar, generalni sekretar Saveza komunista Jugoslavije (KPJ/SKJ, 1939—1980) i jugoslovenski državnik, koji je obavljao razne državničke funkcije od 1943. do svoje smrti 1980. godine.

Evo u knjizi imam taj naslov, granica. Rekla sam: “Ne možeš kršiti moja prava. Kako je univerzitet kriv zbog albanskih kadrova? Kako naša prava... da kriviš Albance za sve, ne”, “Organi ne funkcionišu na Kosovu, organi ovo...”, “Šta da radim?” “Ti nisi sposobna, daj ostavku” “Ne,” rekla sam: “ja neću dati ostavku. Samo struktura koja me je izabrala može da me smeni”. “Ne, mi smo inicirali, ja ću inicirati,” rekla sam: “Znam, videla sam dokument. I u Predsedništvu Jugoslavije se to ispitalo. Ja,” rekla sam: “neću dati ostavku”.

Slovinci, onaj Milan Kučan je rekao: “Ja neću da se mešam u pitanja Kosova, to je njihova stvar”. I Hrvati isto: “Nećemo da se mešamo”. Ali da kažu da ja imam pravo, niko nije rekao. I formirali smo grupu, došla je grupa ode u Predsedništvo i tražili su da me smene, tražili su i Azem Vlasi¹¹ da se otpusti iz članstva Centralnog komiteta, jer je bio samo član Predsedništva jer mu je prošao mandat, ja sam bila prva. I pisalo je po novinama, napad, napad, napad više... I rudari su tamo odlučili da...

Eremire Krasnići: Da marširaju.

Kaćuša Jašari: Da bojkotuju, da nam daju podršku. Zvao me je telefonom u kancelariji Aziz Abraši tog dana, pre sastanka. Rekao je: ‘Ni slučajno nemojte da date ostavku jer rudari dolaze. Odlučili su da dođu’. ‘Ne,’ rekla sam: ‘ja neću dati, samo ako me oni smene, ili mogu da me sklone, zato ne mogu da garantujem. Šta ja znam šta će se desiti kada se otvori diskusija, ali ostavku neću da dam’.

Nije ih bilo briga, oni su pošli pre nego što je počela sednica Komiteta. Dok sam ja držala sednicu, dok sam otvarala diskusiju, neki su nas Albanci podržavali, Srbi su nas optuživali, ti koji su bili unutra, članovi. I situacija se podelila, Albanci na jednoj strani, Srbi na drugoj. Svi Srbi su bili saglasni sa Miloševićevom politikom. I kad su rudari stigli tako kako su stigli, ne verujem da su svi mogli doći peške iz Mitrovice, možda su imali autobuse. Kad su ovde stigli, ušli su u Palatu mladosti.

[Ovde se intervju prekida]

Kaćuša Jašari: Kada su javili da su rudari stigli u tu salu, dogovorili smo se u Predsedništvu da prekinemo sastanak i da odem tamo jer me traže. I otišla sam tamo, mislim da je sa mnom bio i Remzi Koljgeci¹², ne znam ko još, i svi su bili za to da ne dam ostavku. Ti zahtevi koji su postavljeni tokom štrajka tada nisu postojali. Samo je bilo u vezi naših ostavki, ja sam im rekla: “Neću dati ostavku”. Ali u međuvremenu kad sam se vratila, Predsedništvo je razgovaralo o situaciji, ja sam im rekla koliko radnika je bilo, cela sala, traže to i to.

Ovih iz Srbije je bilo jedno troje-četvoro, i svi naši funkcioneri koji su radili u Beogradu su bili tu, Kolj Široka, Sinan Hasani, Alji Šukrija. I ovi iz Srbije tu, tražili su da ja... ovi iz Srbije su tražili da ja, da ja dam ostavku, ja sam rekla: “Ne”. U tom materijalu koji je pripremilo naše Predsedništvo, odobrene su

¹¹ Azem Vlasi (23. decembar 1948) je albanski političar sa Kosova i nekadašnji visoki državni i partijski funkcioner u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

¹² Remzi Koljgeci (alb. Remzi Kolgeci; Vranić kod Suve Reke, 3. maj 1947 — Priština, 9. mart 2011) bio je društveno-politički radnik SAP Kosova.

neke ostavke koje su ranije dali, Ekrem Arifi, Rahman Dedaj, svi Albanci, ali i Srbi su dali. Faktički Predsedništvo je bilo sa puno ljudi koji su dali ostavke.

I da se to odobri, i bio je predlog da se ja razrešim dužnosti, jer ja nisam dala ostavku, nego da me razreše dužnosti. A u statutu partije ne postoji to da te razreše dužnosti, ili te smene kad imaš neku krivicu ili kad sam daš ostavku, a razrešenje ne postoji. Ali tako su formulisali ti u Predsedništvu, da me razreše, tražili su to. Rekla sam: "Mene da razrešite, ne", ali rekli su: "Predsedništvo predlaže da Odbor glasa o tom predlogu u celosti". Mislim, ne po tačkama, nego u celosti, i to je bio je zadatak koji su mi tamo dali. I kad sam ja počela da držim govor na Odboru: "Morate u potpunosti da odobrite ove, ove predloge".

I sa tim predlozima sam dobila otkaz, držala sam govor da objasnim da nisam dala ostavku. Ali meni je bilo jako, jako žao što su se i kolege Albanci saglasili. Sigurno su se saglasili jer su videli da nema izlaza i složili su se s tim predlogom. I sad se odmah ovde raspravljalo pre nego što je Komitet počela, ako bude odobreno ko će me zameniti, ko će nastaviti. I jedan od tih članova, Husamedin Azemi, je rekao: "Hajde više ustani iz te stolice", rekla sam: "Ja vidim da ću morati da ustanem, ali Bogami ti nikad nećeš tu da sedneš". To sam mu tu rekla, jer sam čula u Beogradu ko bi mogao da me zameni i malo se spominjalo njegovo ime. Rekla sam: "Ti nikad nećeš tu sedeti".

Neki su rekli: "Hajde Remzi [Koljgeci], ti si predsednik Predsedništva, mogao bi da nastaviš ti dok se ne izabere novi predsednik". On se nije protivio, i tu je bilo neko mišljenje da je najbolje da... i ja sam mislila da je to najbolje, jer smo imali dobru saradnju s njim, nije ostao niko drugi jer su svi dali ostavke. Azem [Vlasi] ne bi mogao, jer nije imao prava. Ekrem Arifi je dao ostavku, Rahman Morina ostavku, ne sećam se ko je od Albanaca još uvek bio član Predsedništva, svi su dali ostavke. I onda sam izašla ispred [članova] Komiteta i rekla: "Morate glasati u celini, jer je Predsedništvo tako odlučilo".

Neki su pitali: "A šta se desilo s tobom, šta?" Rekla sam: "Morate glasati u celini". I na glasanju taj predlog je usvojen u celini i ja sam dobila otkaz. I onda, sutradan su svi sa Kosova počeli da dolaze u Prištinu. Bilo ih je mnogo, peške, autobusima, sa... toliko je ljudi bilo da sam se uplašila, pravo da vam kažem. Rekla sam: "Šta se desilo?" I kad je toliko njih došlo ovde u Prištinu, orijentalisali smo ih ka stadionu, da se stadion popuni, a ne da budu po ulicama. Na stadionu ih je bilo mnogo. Morala sam i tamo da idem, trebalo je tamo da održim govor. Ne kažem da sam lagala, ali nisam smela ni istinu da kažem, jer sam se plašila.

Anita Susuri: Koje su bile vaše reči, konkretnije?

Kaćuša Jašari: Konkretnije, da moraju da se priberu da ne bi došlo do međunacionalnog sukoba između Srba, Albanaca, da očuvamo nacionalno jedinstvo. Da prihvatimo reforme da ne bismo zaoštravali situaciju. Sve u smislu mira, suživota. Ali nije moglo drugačije da bude jer je takva atmosfera bila. Takav je bio i zahtev Centralnog komiteta. Samo je bilo očigledno da će ovaj nacionalizam koštati celu zemlju. I tako se desilo, tako se desilo. Ali kome je ispalo najgore? Srbima.

Eremire Krasnići: Da li možete nešto više da nam ispričate o sastanku sa rudarima ovde...

Anita Susuri: U sali.

Kaćuša Jašari: U sali tu, u sali... Ušli su, ušli su unutra, pričali su, bili su organizovani. Ko god je govrio, govorio je u smislu odbrane nacije. Ja tu nisam osetila ličnu odbranu, ali sam osetila tu odbranu nacije, odbranu Kosova, što mi je prijalo. Ali ako bih im se pridružila, protiv koga bih bila? Ne mogu da budem na strani onih koji su izražavali nezadovoljstvo na nacionalističkim skupovima. Dakle, bila je jako teška situacija, bio je problem i odabrati reči koje sam izgovarala.

Slažeš se sa nezadovoljstvom, a ovamo protiv koga si, protiv srpskog nacionalizma? I ja sam to izrazila. Još jednom nakon što se to desilo, jedna moja drugarica, ona je preminula pre nekoliko godina, u Đakovici je bila direktorka, arhitektica iz Dukadina. I žalila se nešto zbog svog mesta, jer je trebala da ide u Zavod za projektovanje, rekla je: "Zašto me ne prime, kako, šta?" Rekla sam joj: "Behija," rekla sam: "ja sam bila predsednica partije i ostala sam živa, vrlo važno za neko mesto tamo, ajde Boga ti, *aiii* {onomatopeja}." "Da," rekla je: "ali tebe su ljudi dosta podržali".

"Ali zašto su me podržali? Ni sama ne znam, stvarno ne znam zašto". "Znaš zašto? Ti si pričala, a kao da sam ja". To je taj uticaj kod naroda, što znači da kad sam pričala, pogodila sam mišljenje mase, i zato je masa reagovala. I kažem vam istinu, kad se sve utišalo, imala sam neku nadu da će savezni nivo preduzeti nešto više, a ne da ostave sve Jugoslaviji i Miloševiću. Ali nisu preduzeli. Neću da pričam o njihovom postupku... ja mislim da Raif Dizdarević, Bosanac koji je bio predsednik Predsedništva Jugoslavije u vreme Miloševića, ima mnogo krivice. Jer je on izlazio s Miloševićem da zaštiti Jugoslaviju.

Pa s kim hoćeš da je zaštitiš, s Miloševićem? Setila sam se jednog slučaja, sreća sam se u Budvi na odmoru sina Sinana Hasanija sa suprugom. Ona je Senka, ćerka Džavita Džabira, jednog funkcionera iz Mitrovice. Ona mi je govorila o Miloševiću, jer je bila veoma teška situacija, rekla je: "Znaš šta mi je," rekla je: "rekao njegov brat?" "Da?" Jer je ta Senka radila u Ministarstvu spoljnih poslova sa Miloševićevim bratom. I kad su Miloševića izabrali za predsednika u Srbiji, rekao joj je: "Znaš šta," rekao je: "kažem ti, on nema apetita za ovako malo," rekao je: "za Srbiju. Kad je bio dete i kad su davali da pišu tekst iz jezika," na primer, daju ti temu, tema je bila: "Šta ću biti kad porastem?"

I on je napisao za sebe šta želi da bude. "Kad porastem," rekao je: "ja ću u Jugoslaviji biti Tito". Jer je Tito bio prvi, imao je mnogo uticaja, i rekao je: "Kad porastem biću Tito". To dokazuje da kad je on bio mali mislio je o tome da postane prvi u Jugoslaviji, i ona mi je to rekla o njemu, ta Senka. Kao čovek bio je takve naravi da nije slušao šta ko kaže, samo misli o tome šta će on reći, nije bitno šta drugi pričaju. Ja nikad nisam Miloševića videla sa sveskom ili olovkom, ne, nikad to nije imao. On je samo pričao, slušao je jer nije imao kud, ali samo da bi dao dogovor, samo da ima uticaj.

Anita Susuri: Pričali ste mi o jednom sastanku kad ste vi držali govor, on je izašao napolje.

Kaćuša Jašari: A da, da, imam ja puno slučajeva sa Miloševićem. Bila je teška situacija u Jugoslaviji i u Predsedništvu Jugoslavije smo pričali o situaciji. I jednom kad je bilo o ovim mitinzima koji su počeli u

Srbiji, Vojvodini, ponekad su hteli da idu i u Bosnu, da odu u Jajce jer je bilo jedno istorijsko mesto bivše Jugoslavije, i planirali su da odu u Sloveniju. I na sastanku [se diskutovalo] kakva je situacija i naročito ih je zanimalo šta rade za Jugoslaviju ovi Srbi sa Kosova.

I napravili su red ko kad da priča, ja sam bila pre Miloševića, on nije bio odmah posle mene, bilo je i drugih pre njega. To nije slučajno, jer je uvek bio problem sa Srbima i hteli su svi da slušaju kakva je situacija svugde sa Srbima i na kraju Milošević. I ja sam bila negde četvrta [po redu] koliko se sećam, završili su neki pre mene i dok je govorio onaj zadnji pre mene, Milošević je ustao i izašao i ja sam mislila da... baš sam ga pratila jer sam mislila da će se vratiti dok ja ne počnem. On se nije vratio i dali su mi reč, tada je Šuvar bio predsednik: "Nastavi ti".

Rekla sam: "Ja bih vas molila da prihvatite moj zahtev, da govorim kad se Milošević vrati jer mnogo toga je povezano sa situacijom sa Srbijom" {pokazuje suprotno}. "U redu", i počeli su drugi. Nakon sat vremena ili ne znam ni ja koliko, on se vratio i seo, kad je seo pitao je: "Gde smo stigli sa procedurom?" I neko ga je obavestio, ne znam ko je bio pored njega, da ja još uvek nisam pričala. I kad je zadnji završio diskusiju, Šuvar je meni dao reč, i ja sam počela. Čim sam počela od nervoze je ustao i počeo da hoda okolo. I vidim ga kako hoda, a on treba da sedi i da sluša.

Ja sam stala i Šuvar mi kaže, rekao je: "Zašto si stala?" Rekao je: "Jel si dobro?" Rekla sam: "Ne, ja sam dobro, ja sam stala jer sve dok Milošević šeta, ne mogu da govorim, treba da sedne i da me sluša". I on sad nije znao šta da radi {gleda levo-desno}, da li da se vrati na svoje mesto, da li da nastavi? A bio je baš iza predsednika i našao je jednu praznu stolicu i seo je tu sa službom Centralnog komiteta. I ja sam nastavila i završila, ali ljudi su počeli da pričaju međusobno i da se pomalo smeju.

Jer Miloševića da prevariš i da utičeš na njega, nije svako smeo i drugi ne bi tako uradili, jer su pazili da se ne zakače s njim. Svi su bežali od svađe sa njim, rekli su da nije u pravu ali retko ko se usudio da se raspravlja s njim. I (smeje se) prekinuli smo, bila je pauza, a jedan Slovenac Franc Šetinc mi je prišao i rekao: "Kakvu si foru napravila," rekao je: "i da si planirala ne bi mogla tako da napraviš," rekao je: "baš si pogodila", pohvalio me je taj Slovenac. Ali posle se mislim u sebi, ti me uvek hvališ, ali zašto ne govoriš tokom sastanka?. Isto i ovaj Hrvat Račan: "Au, što je bilo dobro", ali zašto ne pričaš tokom sastanka? Šta meni treba da mi kažeš da me podržavaš tokom pauze, kad me ne podržavaš tamo.

Jedini koji je pričao protiv Miloševića je bio iz Vojvodine Boško Krunić, član Predsedništva. Dakle, čuli su o problemu Vojvodine da se gubi autonomija, kao što se i desilo, ali mi smo barem dobili državu, nismo se predali, a Vojvodina se skroz predala. Skroz, sad je deo Srbije bez nikakvih ovlašćenja. Tako da sam ja još uvek ostala u Predsedništvu, nisam bila predsednica, ali sam bila u Predsedništvu. Ali kada smo počeli sa ocenama događaja, nisam mogla da se složim s mnogim stvarima tamo, s ocenama se nikako nisam mogla složiti. I videla sam da sam uvek na suprotnoj strani, ne kao pre u odnosu na politiku Beograda, nego sam se suočila i sa ocenama koji su date tu u predsedništvu stranke. I kada sam to videla, dala sam ostavku {diže ruku gore} rekla sam: "Ne mogu više da...".

Eremire Krasnići: Potpuno ste se povukli?

Kaćuša Jašari: Povukla sam se iz Predsedništva, došla sam kući, bila sam tu mesec dana ili ne znam ni sama koliko. Obično se zainteresuju za nastavak posla, ne samo za mene. Ali obično kad prođe mandat pitaju: “Šta ćemo dalje?” I ja sam se nekako orijentisala ka ekonomiji. I tada dok sam bila kući, došao je kod nas kući jedan drugar mog oca, neki Ćerim Ćerimi iz Vitine, rekao mi je: “Šta ćeš dalje?” Rekla sam: “Ne znam, ili u Privrednu komoru ili nešto što je povezano sa privredom. Kao inženjer sam radila u proizvodnji,” rekla sam: “negde”.

Rekao je: “Jel možeš da dođeš na moje mesto?” “Gde bre?” “U Direkciji za puteve, ja ću u penziju za šest meseci. Ja ću šest meseci ostati tu kao savetnik. Tražiću da ti dođeš, to je mesto za inženjere”. Rekla sam: “Meni je žao, ti si još uvek tu, šta ja da tražim tamo?” “Ništa, rekao sam ti, ja ću još šest meseci u penziji”, starosnu. I otišla sam kod Jusufa Zejnulahua, on je tada bio predsednik Izvršnog veća, Jusuf. Rekla sam: “Jusufe, tako i tako, išla bih u Direkciji za puteve”. “Ne,” rekao je: “nema problema”. Tamo su me imenovali bez procedure, nije bila direkcija nego je bila BVI. Tada smo imali SIZ [samoupravna interesna zajednica], SIZ za puteve.

I izabrana sam tu, pre nego što sam ja došla, taj Ćerim je kupio nova kola. Rekla sam: “Zašto?” Jer još uvek nisam počela, ali sam znala. Rekao je: “Ako bi ti kupila, odmah bi rekli, ‘Evo kupila je, čim je došla kupila je odmah”. A Direkcija je imala mnogo para, nije dolazilo iz budžeta kao sad, bio je određeni procenat od prodaje benzina. I svaka pumpa, firme koje se bave naftom, pet posto od prodaje, ili ne znam koliko, je išlo na račun Direkcije. I Direkcija je onda tim parama održavala, gradila je ulice, održavala ulice i sve, bilo je dosta para i on je kupio auto. E sad, ja sam imala drugačiji pristup radu, ja sam htela da gradim toliko koliko je bilo para. A ovi koji su bili pre mene su gradili tamo gde treba, a ne koliko imaju para.

Tako da je Direkcija uvek imala mnogo para, mnogo više para nego što je bilo rada. I ostala sam tu godinu dana, ne više od toga. Bio je štrajk sindikata i razgovarali smo šta da radimo, da li da budemo tog dana i mi u štrajku ili ne? Jer je sindikat to tražio od svih radnika, jer su počeli da menjaju direktore sve redom, i sigurno sam znala da će doći i red na mene. Rekla sam: “Učestvovaćemo,” ali sam videla, zašto da ja budem u partiji kad se ne slažem s Rahmanom Morinom i njegovim radom. I pričali smo da svi vratimo knjižice, cela Direkcija je istušila iz partije. Partijski sekretar poslao jednog inženjera u Komitet da odnese knjižice i izašli smo iz partije.

Plakala sam da se učlanim u partiju, a sama sam vratila [knjižicu]. Nisam vam pričala o ovom detalju kako sam plakala i kako sam primljena. Sad ću vam reći, u četvrtoj godini srednje škole obično uzmu neke najbolje učenike u partiju, primi ih organizacija. I ja sam tada bila predsednica omladine i mene nisu predložili, predložili su neke moje drugarice, tri drugarice i dva druga, da njih prime u partiju, a mene ne. I reagovala sam, otišla sam kod direktora: “Kako mene niste primili?” “Pa zbog slučaja koji smo imali”. Imali smo jedan slučaj nekoliko meseci ranije, jedna grupa, dvoje-troje njih iz škole su bili deo ilegalne grupe u Podujevu i stavili su zastavu {podiže ruku kao da nešto drži} u džamiji, crveno-crnu.

I obeležili su te učenike i hteli da ih izbace iz škole. I u toj grupi ko je bio, bio je jedan moj drug, bliski drug. “Kako bre Šemsi, šta si to uradio?” “Ma nisam, pusti ti njih!” “Kuku”. I ja sam ga branila: “Ne

smete da ga izbacite, on je dobar učenik, dobar aktivista, član Omladine, član kod nas u predsedništvu škola, kako da ga izbacite?” I plakala sam na sastanku i onda zbog toga, zato što sam ja plakala zbog njega, nisu me predložili za partiju. I otišla sam kod direktora, bio je neki Srbin, Savić. Rekla sam “Direktore, direktore,” rekla sam: “ja nisam član partije, a neko drugi jeste, a ja sam predsednica,” rekla sam: “nije u redu. Da znate,” rekla sam: “sredite to”. I kad sam izašla lupila sam vratima da se cela škola tresla.

Videla me jedna nastavnica, Srpkinja, predavala mi je ekonomsku politiku, “Šta je bilo Kaća? Šta se ovde dešava? Zašto vičeš?” “Kako da ne vičem,” rekla sam: “nisu me primili u partiju, primili su druge, a ja sam predsednica partije, omladine”. “Ko te nije primio? Kod nas u školi? Ja nisam bila na tom sastanku, ne može tako, nemoj da se brine[, ja ću to srediti”. Stvarno, na sledećem sastanku ona me je predložila i primili su me u partiju. I kući sam pričala ocu o slučaju sa Šemsijom. Rekao mi je: “Slušaj me šta ću ti reći, ” rekao je: “ko zna šta će se još desiti, ali niko ništa ne može da uradi. Nemoj da misliš da ćeš ti moći nešto da uradiš za svog kolegu u školi. Ako ga je institucija uhvatila, tu nema,” rekao je: “tu nema spasa”. Tako da sam plakala, a kad sam vratila knjižicu, nije me bilo briga. Ne slažem se i u redu.

Eremire Krasnići: Da li je vraćanje knjižice bilo uobičajeno?

Kaćuša Jašari: Da, tada su svi, *aaa* {onomatopeja}, bilo je masovno vraćanje knjižica, kao što je bilo masovno učlanjivanje u DSK [Demokratski savez Kosova]. I znaš kako se učlanjivalo u DSK, sve osnovne organizacije Socijalističkog saveza po selima koje smo svuda imali, pretvorile su se u DSK, eh. Ja sam se sama upisala u DSK, kada je bilo tu ispred Palate omladine. Kad sam vratila ovu knjižicu, tu sam se upisala. Ne znam da li postoje negde te knjige, tu sam se upisala. Ali nisam bila aktivistkinja DSK, jer se ubrzo formirala Socijaldemokratska stranka, ‘90.

Četvrti Deo

Eremire Krasnići: Kako ste doneli odluku da osnujete stranku? Mislim, razumem da se desio pluralizam ali...

Kaćuša Jašari: Mi... vidite, iako je postojala Komunistička partija, postojala je inicijativa za reformu unutar partije, da bi se napravili pluralističko društvo. Mi smo tu imali jednog profesora, Kadriju Metaja, koji je bio član jedne grupe na jugoslovenskom nivou, naš član s Kosova u toj grupi za promene unutar stranke. Dakle, pojavila se inicijativa za uvođenje ne totalitarnog, nego liberalnog društva i tako. Zatim, posle raspada partije, u drugim mestima su se te komunističke partije pretvorile u socijaldemokratske stranke ili socijalističke. Samo bi održali sastanak i prebacili se, a kod nas nije postojala ta mogućnost pošto se raspala [partija]. Vraćene su knjižice i nisi imao šta da...

I kao što rekoh, kad smo razgovarali, da li da učestvujemo u pozivu sindikata na bojkot, da ne radimo jedan dan, doneli smo odluku da da. Ali znala sam da neću biti ovde u to vreme jer sam u Francuskoj imala zakazanu operaciju za moju ćerku koja je bila jako bolesna. I morala sam da idem, ne znam

koliko su tražili, mislim da su tražili da dodemo 15 dana ranije zbog pripreme. I ja sam rekla: “Nisam tu”, to je bilo početkom septembra, “ali i mene stavite na tu listu da sam učesnica iako nisam tu, ja ću to potpisati kad bude trebalo”. Dakle, računala sam da se slažem sa sindikatom. I bila sam tamo u Francuskoj kad je ovde 8. jula, ovaj septembra, kad je već bio taj sveopšti štrajk...

Anita Susuri: U februaru?

Kaćuša Jašari: Ne, ne, onaj prvi je bio u septembru, u to sam sigurna, jer ja sam krenula u Francusku, pre tog datuma, a ćerka je imala operaciju u oktobru. Kao rezultat toga, ljudi su otpušteni s posla. Ja sam bila u bolnici kad su me zvali iz direkcije, rekli su mi: “Dobila si otkaz, došao je novi direktor”. Rekla sam: “Dobro, ali,” rekla sam: “vi nemojte ni slučajno da napuštate posao. A ako vam daju otkaz, onda ne možete ništa da uradite. Samo ako vam daju otkaz, inače nastavite”. I kad sam se vratila nakon mesec dana koliko sam bila u bolnici, kad sam ovde došla bio je novi direktor. I neki inženjeri koji su bili kao poslovođe, kao šefovi, dobili su otkaz, ostali nisu napustili posao. Jer sam im rekla: “Vi me niste izabrali, i ako ja dobijem otkaz, vi nemate ništa s tim. I,” rekla sam: “nemojte ni slučajno da izgubite radno mesto, platu i to”. Tako da je direkcija nastavila s radom.

Eremire Krasnići: Kako su opravdali tu odluku?

Kaćuša Jašari: Odluka ništa, samo su... meni su dali otkaz, došao je novi direktor, ja sam poznavala tog dečka, inženjer, kolega. Njegov otac je u neko vreme bio funkcioner ali bio je dobar čovek, iz Gnjilana. Kako... zaboravila sam prezime... Cuckić, bio je dobar čovek, družio se i sa Albancima, s mojim ocem i sve, ali čovek ne zna kako će se ponašati u određenoj situaciji. I njegov sin je tu došao i ja sam to saznala. I sutradan sam otišla na posao ranije, ne kad počinje radno vreme, nego ranije sam ušla u kancelariju. I sela sam tu kao direktorka. Dolazi ovaj, ulazi unutra {gleda kao da je ljuta}, gleda me.

Rekao je: “Ti ne znaš da si dobila otkaz?” rekao je: “Mene su imenovali”. “Da,” rekla sam: “čula sam, ali ja sam došla da ti predam dužnost”. “Kako da mi predaš dužnost?” Rekoh: “Da ti predam, kad ode jedan rukovodilac i dođe drugi, treba da mu se preda dužnost, ja imam šta da ti predam. Gde su se vodili radovi, gde se mora nastaviti, koji ugovori. Takav je red”. “Ne”, rekao je: “nema ovde. Ovde je,” rekao je: “ovo je,” reče: “mesto, Srbija je ovde,” on meni. Rekla sam mu: “Ostavi ti politiku, nema to veze s ovim o čemu pričamo. Pričamo o direkciji, da li je ovo Srbija ili Kosovo to neko drugi odlučuje. Ni ti, ni ja”. Rekoh: “Ja hoću da ti predam dužnost”.

“Ne” rekao je: “ja sam primio i počeo”. A ja sam sela na moje mesto kao direktorka, on je seo tu {pokazuje prekoputa} u fotelju, tu. Otvara torbu, četvorougona {opisuje rukama}, imao je torbu. Kuku, rekoh šta će sad da izvadi, da li ima neki pištolj (smeje se), izvadiće pištolj (smeje se). Rekoh: “Ja se neću dići s ovog mesta dok ti ne predam dužnost,” rekla sam: “i po ovim fijokama su moje stvari”. Kad otvorim fioku, ma kakvi, sve su sklonili i stavili u jednu torbu, sve su tu stavili. I rekla sam: “Bre ti... Živko” ime, Cuckić. Rekla sam: “Bre, Živko” rekoh: “tvoj otac se s mojim ocem družio i poznavala sam tvog oca. I znam da je svirao harmoniku”.

“Da,” rekao je: “sećaš se.” “Da,” rekla sam: “išli smo i na izlet, tvoj otac je imao harmoniku. Znaš kakve je pesme on svirao i na albanskom, i na srpskom, bio je jako dobar čovek. A ti sad,” rekla sam mu: “radiš kao Milošević, da ukloniš, da...”. Rekao je: “Takvo je vreme došlo”. “Da, da, došlo je vreme,” rekla sam: “Koje vreme?” “Vreme Srbije”. “Jel da?” Rekla sam mu: “Slušaj me šta ću da ti kažem, s kim ćeš piti kafu ti ovde sad, da li u direkciji imaš nekog druga s kim ćeš sesti i popiti kafu?” “Zašto?” “Pa,” rekla sam: “prvo ja koja te poznajem i znam gde si radio, u ‘Binačkoj Moravi’ u Gnjilanu, i sreli smo se. A ja sad ne bih sela ni kafu da popijem s tobom. Da li ti je ostao neki drug,” rekla sam: “da sedneš i popiješ kafu?”

Rekoh: “Nemaš nikog. Znaš kakav je život bez društva? Da li o tome razmišljaš,” rekoh: “malo”. Kad je pozvao sekretaricu, zamenio je sekretaricu, jednu Srpkinju. Pozvao je {kao da se plaši}, “Direktore, izvolite direktore,” “Jedan apaurin”. Kuku, čula sam da je apaurin za smirenje, ali to nikad nisam upotrebljavala. Izašla je ona, ali on nije čekao, izašao je s njom. Vratio se opet, otvorio torbu, kuku rekoh, možda ima neki pištolj jer su svi imali pištolje, oružje. Ništa, ustao je. Rekla sam: “Ja izlazim dole s kolegama inženjerima, a ti sedni slobodno, ali dužnost ti nisam predala, da znaš”. “Ne treba mi”. I ja sam otišla dole, sedela s kolegama, posedela malo, izašla. Sutradan sam opet došla, i doneli su mi odluku. Tu je pisalo da duže vreme nisam bila na poslu i da se smatra da sam napustila posao.

A kad sam to uzela, opet sam otišla kod ovoga, rekla sam: “Napravio si grešku s ovim, ja mogu da dobijem na sudu, jer imam odluku komisije da sam zbog ćerke otišla u Francusku. Ti misliš da sam ja otišla onako. Imam komisiju koja mi je dozvolila da idem na lečenje u bolnici. Ne...”. “Što se mene tiče,” rekao je: “nisi bila na poslu i dobila si otkaz”. I tako, onda sam došla kući, nisam imala radno mesto, ostala sam ovde. I formirala se Socijaldemokratska stranka. Zvali su me: “Da li želiš da nam se pridružiš?” Rekla sam: “Da”. Iako sam mislila ja da osnujem, mislila sam o socijaldemokratiji, jer sam pričala sa ovim iz Hrvatske, sa Ivicom Račanom, pričala sam s njim da mi pomogne oko statuta. Rekao mi je: “Daću ti ili ću ti poslati kad god hoćeš”. Ali nakon što su osnovali, zvali su me: “Jel hoćeš?”

Eremire Krasnići: Ko je osnovao?

Kaćuša Jašari: A?

Eremire Krasnići: Ko je osnovao stranku?

Kaćuša Jašari: Osnovali su je neki profesori na inicijativu Fehmija Aganija¹³. Jer je Fehmi bio socijaldemokrata, ali je pokrenuo u DSK i tu ostao. Kadri Metaj, Ramuš Mavrići, Anton Beriša, ovaj advokat Demiku, Fehmi Redžepi novinar, on je umro. Otac one što je na KTV-u, ona koja je vodila “Desk” [emisiju].

[Ovde se intervju prekida]

¹³ Fehmi Agani (Đakovica, 1932 — Priština, 1999) bio je albanski novinar, filozof, sociolog, političar sa Kosova i profesor Prištinskog univerziteta. Ubijen je za vreme rata, u okolini Lipljana 6. maja 1999. godine.

Kaćuša Jašari: Tako da je ta stranka bila dobra, imala je dosta kadrova, Paloka Berišu. Ali nismo imali podršku, za glasove se drugačije bori, sa parama, sa kupovinom, sa svačim. A mi nismo bili stranka koja se bavila novcem, nismo tražili finansijsku podršku, ne. Tako.

Anita Susuri: Kako su prošle 90-te? Većina ljudi...

Kaćuša Jašari: Od '90, tada, kao Socijaldemokratska stranka smo dosta radili. Ja sam bila član do '98. Bila je Ljuljeta Pulja na početku, ona je napravila neke probleme unutar stranke, nije se slagala sa nekim članovima, i izašla je. Mislila je, ja sam stranka, a ne oni. Mi smo sebe održavali. '98. sam izabrana za predsednicu, sve do 2008., imala sam neke koalicije, dobro smo prošli. Sa DPK [Demokratska partija Kosova] smo imali neke koalicije, baš tada kad se Kosovo proglasilo državom. Potpisala sam deklaraciju. Ako se nešto dobro dešavalo u politici, ja sam bila u toj grupi da potpišem.

Ali sada mislim da, i sa mladim ljudima koji su sada došli, oni misle drugačije, ja sam samo član Predsedništva. Nastavila sam s normalnim životom, otišla sam u penziju sa 65 godina, sedam godina sam već u penziji. Bavim se onim što volim. Slikarstvo mi je oduvek bio hobi, nastavila sam. Evo ovde imate moje radove {pokazuje ispred sebe} koje sam spremila za izložbu. Sada imam priliku da ih odnesem u inostranstvo, nikad nisam pomislila da ću izlagati negde u inostranstvu. Sada u Švajcarskoj može da se desi, još uvek nisam sigurna. Spremne su, ako se desi.

Penziju imam kao svi. Ljudi misle da imam neku veću penziju ili privilegiju, ili... nije tačno. Ja sam u okviru zakonskih kriterijuma. S fakultetom i s radnim stažom od minimum 15 godina u prošlosti, ja u prošlosti imam mnogo više, ali sam ušla u kategoriju platiša doprinosa. Tako da, s fakultetom i s tim stažem imam 260 evra. To je, to je moj prihod.

Eremire Krasnići: Da li možda možemo da popričamo malo o tome šta se dešavalo tokom '97, '98. I o ratu koji dolazi '99. Kakav je bio vaš život tada?

Kaćuša Jašari: Od osnivanja stranke do '98, kada sam ja izabrana za predsednicu, radili smo sa svim političkim partijama u Upravnom savetu, Koordinacionom savetu, nevladinom, gde su sve političke stranke učestvovala, predsednik je bio [Ibrahim] Rugova. Tu je bila Liberalna partija, Đerd Đedaj; Demohrišćanska partija, Mark Krasnići; Socijaldemokrate, ja; i druge republikanske stranke. Tada su se formirale još neke, neke su se podelile i šta ja znam.

Tako da, mi smo imali koordinaciju i saradnju sa DSK, koju su oni organizovali ili su tražili da ide preko njih, to ne znam, ali imali smo mnogo međunarodnih kontakata. Sa Ričardom Holbrukom koji je preminuo, sa Kristoferom Hilom, sa mnogo međunarodnih ljudi. Podržali su nas, davali nam savete, razgovarali smo, dobijali smo informacije, i Nemci su bili prilično ovde. Dakle, bio je jedan, jedan život, jedan... kako da kažem, paralelno organizovanje ovih organizacija koje su postojale, kad smo bili pod Srbijom.

Imali smo i sport, funkcionisali su, recimo, savezi, funkcionisalo je obrazovanje. "Majka Tereza" je funkcionisala, zdravstvo kroz njih. Neke humanitarne organizacije za pomoć stanovništvu. Srbija je

imala one punktove. Pravo da ti kažem, što se tiče rata, Socijaldemokratska stranka je prva izašla sa podrškom da se zaštiti kućni prag, tako smo zvali, kućni prag. Čak je i naslov izašao u listu “Bujku”, bojkotovali su, objavili su. I imali smo tačne informacije jer smo imali dosta jak odbor u Srbici. Tamo je bio Nazmi Cani kao predsednik, ali nije bio osnivač, osnivač je bio jedan čovek koji je kasnije preminuo, jedan Sadri Hajraj, tamo je bio Nazmi Cani.

Ali to što se desilo u Prekazu, doneli smo odluku na izbornoj skupštini, baš kada se dogodio masakr ovih Jašaraja¹⁴. Kada je u februaru bio prvi napad u kojem su dve devojčice povređene, otišli smo da ih posetimo, primio nas je ovaj predsednik odbora i otišli smo tamo u njihovu sobu, ja sam se videla s njihovim ocem, sa Šabanom, i sa majkom. Sa ovo dvoje, sa Hamzom i Ademom se nisam videla jer nisu bili tu, sa drugim ukućanima da. I zvale su me te žene i njihova majka: “Hajde da vidite gde smo bili kad su nas ovi napali”. I odveli su me u drugi objekat.

Izašli smo iz sobe {pokazuje rukom} dole i ta žena je hodala brže i ja nisam videla gde je otišla, i mislila sam da je ovamo {skreće levo}, i skrenula sam ovamo, {stavlja ruku na čelo} kad sam videla oružja. Kad sam videla, znaš ono ovako {opisuje rukama} kao rakete, ne znam kako se zovu, zelene dugačke. Kada sam videla šokirala sam se, samo sam se ukopala u mestu, ona je rekla: “Hajde, hajde”, i onda sam ja otišla. Kuku, ne pitaj, toliko toga je tu bilo, ne znam. Otišla sam u drugi objekat s njima, odvela me na sprat i videla sam sve tragove metaka po zidovima {opisuje rukama}.

“Kako ste mogli?” A kreveti nisu bili visoki, interesantno, po metar. “Tu smo se poredali, tu smo spavali, ali kad je počelo,” rekla je: “spustili smo se na pod ispod prozora”. I tako su se spasili, a dve devojke su bile povređene, odveli su ih negde da se oporave. I tako interesantno, otišli smo kolima, odveo nas je taj iz Drenice, iz Srbije, predsednik, mnogo ljudi je došlo da ih poseti. Videla sam tenkove, ali niko nas nije zaustavio. Valjda su videli da dolazi mnogo ljudi, ali nisu ništa preduzeli, inače i policija i vojska su bili tu, ali nas nisu zaustavili.

Anita Susuri: Kako je u to vreme bilo prelaziti punktove, naročito vi kao neko ko je...

Kačuša Jašari: Nisam prelazila, ja nisam išla van Prištine. Samo u ovom slučaju u Srbici, inače nisam prelazila. Tu su ih sigurno kompletno proveravali, ko zna, nisam, nisam prelazila. Ne znam, bila je neka atmosfera, ne znam, niste bile u to vreme, jedna jako naporna atmosfera, mnogo... *auh* {onomatopeja}. Znam samo kada su organizovali, jer je moj suprug bio predsednik Plivačkog saveza, kada su organizovali takmičenja u plivanju, išli su tamo u Batlavu da organizuju. Kuku koliko je policije bilo iza njih, da vide šta se događa, a samo plivanje {diže ruku}. Tako je bilo i za fudbal i za sve drugo, mnogo, mnogo teško.

Ali interesantno je što se tiče donacija, jer su morali da daju i nagrade i koštalo je, znaš koliko je koštalo, i put za učesnike i sve, ali nije bilo problema, firme su davale pomoć. Ja znam ko je sve davao,

¹⁴ Napad na Prekaz, takođe poznat kao masakr u Prekazu, bila je operacija koju je vodila Specijalna antiteroristička jedinica Srbije 5. marta 1998. godine u cilju hapšenja boraca Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) koje Srbija smatra teroristima. Tokom operacije ubijeni su vođa OVK Adem Jašari i njegov brat Hamza, kao i skoro 60 članova porodice Jašari.

ali to nisu velike pare, to je po sto maraka, marka je tada bila, po dvesta maraka, ali dovoljno je bilo za organizaciju. A mi smo imali radnju, živeli smo od našeg rada, imali smo firmu. Radnja iza pozorišta, plaćali smo kiriju, sportska oprema, jer je suprug bio sportista i znao je da izabere tu opremu. Od toga smo živeli i tri posto od prodaje je išlo u fond, dolazio je neko i uzimao tri posto za obrazovanje i za potrebe paralelne vlasti. To smo redovno davali.

Ali posle je moj suprug imao problema, jer, pošto smo mi imali tu radnju, on je na fakultetu izjavio da: “Neću da primim platu, jer imam radnju i za život mi je dovoljno, neću da uzimam platu, nek ima za one kojima treba”. Ali kad se sve završilo, posle rata kad se vratio na fakultet, nije bio u registru da primi platu (smeje se). I rekli su mu: “Kako da te sad uvedemo kad nisi u registru?” “Pa,” rekao je: “ja sam radio, nisam primao platu, ali sam radio”. Bogami, jedno dva-tri meseca je imao problem, sve dok ga nisu registrovali kao redovnog profesora, tako.

Eremire Krasnići: A tokom rata? Kad je počelo bombardovanje...

Kaćuša Jašari: U ratu, u ratu je bilo malo drugačije, jer smo kao stranka podržavali aktivnost koja se odvijala sa [Ibrahim] Rugovom. Za Rambuje, za sporazum, za potpisivanje sporazuma. Bilo je i onih koji su se bunili. Što se tiče stranke, smatrali smo da je dobro da se sklopi sporazum i potpiše, jer se o tome pričalo zbog bombardovanja. I mi smo tražili potpis ali nije se potpisalo, onda je bilo da unutar 15 dana odemo za Pariz, i mi smo poslali iz naše partije Iljaza Kurtešija, on je bio član predsedništva, bivši funkcioner i on je bio tamo. Potpisano je, svi smo bili srećni čak i kada je došao i obavestio nas, rekao je: “Biće bombardovanja”.

Peti Deo

Kaćuša Jašari: Iljaz Kurteši nas je obavestio da će bombardovanja sigurno biti jer su oni posetili i NATO. I rekao je: “Sada moramo da vidimo šta ćemo dalje”, pitala sam ga, rekla sam: “Dobro, šta ćemo mi predsednici stranaka da radimo?” Ono što si me pitala za punktove: “Odvešće nas, uhvatiće nas... šta?”. “E bogami o tome nismo razgovarali. Kad smo ovde došli, rekli smo: ‘Svako za sebe’”. “Kako?” “Svako za sebe”. Ja sam mislila da moramo da se organizujemo, da odemo da napravimo štab. Imamo vojsku, ratuje se, nešto. “Ne,” rekao je: “svako za sebe”, “Au!” Došla sam kući i rekla sam suprugu: “Slušaj,” reko: “Moramo nešto da uradimo, jer su nam rekli da svako razmisli”.

A ja sam imala oca u Albaniji, jer kad su oca izbacili iz stana, on je otišao u Fjer. Otišao je u Fjer i tamo je živio. Otišao je u opštinu, tražio svoju školu gde je išao, tamo u Albaniji dugo čuvaju dokumentaciju. Našli su gde je živio tamo, da je završio osnovnu školu u Fjeru i odmah su mu dali državljanstvo. Odmah je dobio albansko državljanstvo, zato što je živio tamo. Tamo smo završili neka posla s mojim ocem, neke stanove smo uzeli na njegovo ime, jer je on kao državljanin mogao da kupuje, onda smo prodali, napravili smo neki biznis i napravili jednu kuću.

I tata je bio tamo, imao je telefon i doneli smo odluku, suprug mi je rekao: “Bilo bi dobro da ti odeš sa bolesnom ćerkom, da odeš kod oca, a ja ću ostati ovde” i ostale su ćerke i on, oni su ostali ovde. Ja sam

otišla do Kike i rekla: “Jel idete za Albaniju?” Rekao je: “Da, porodice mi ide danas posle podne,”. Rekla sam: “Da li ima mesta za mene?” Rekao je: “Da,” rekao je: “za tebe ima mesta”. I ja sam se spremila sa bolesnom ćerkom da pođem, kad mi Teuta kaže: “Mama, jel možeš i mog sina da povedeš?”

A unuk je imao negde tri godine, reko: “Da, ali na tvoju odgovornost. Ti si mi rekla da ga povedem, povešću ga. Kako ćemo proći usput, šta ćemo raditi, ne znam. Otići ćemo autobusom”. Ne znam, bilo je oko šest sati, ne znam tačno. “Ne,” rekla je: “doneću ga ja do autobusa,” i otišli smo. Ukrkali smo se, ja, moja bolesna ćerka i on. Autobusom do Elez Hana, tamo su tražili da uplatimo neki depozit da pređemo granicu, ja sam znala za to i vratili smo se sa granice u Elez Han i platili smo tamo, ne znam koliko maraka.

Eremire Krasnići: Preko Makedonije ste otišli za Albaniju?

Kaćuša Jašari: Da, da, stali smo tamo u Elez Hanu, bila je neka, neka pobuna. Policija je ulazila, izlazila, ne znam. Onaj kondukter nam je uzeo sve pasoše, otišao je, ne znam šta se desilo, kad se vratio, vratio se sa pasošima, bez policije. Rekao je: “Ćuti, ubili su četiri policajaca u Veljaniji i svi su se pobunili”. U Veljaniji je bio neki napad, ne znam, četiri policajaca [su ubijena] baš u to posle podne. I ovi nisu ni gledali, pustili su nas, zamisli pustili su nas. Nisu ušli unutra, inače bi me prepoznali, kad bi proverili pasoš videli bi ime.

“Kako sam im dao, tako sam im uzeo,” rekao je: “nisu ni proverili, ništa”. Podelio nam je [pasoše]: “Ćuti, spasili smo se” (smeje se). I tako smo prešli u Makedoniju, otišli smo u Tiranu. I onda sam iz Tirane ušla u autobus za Fjer, reko: “Koliko ima do Fjera?” Kažu: “Tri sata”, ne kažu ti koliko kilometara, nego koliko sati, znaš zašto? Zato što je loš put. I kažu: “Tri sata”, “Kuku, tri sata?” “Tri sata”. Tri sata sam putovala sa tom decom do Fjera. Tako da sam tamo bila tokom rata.

Imala sam mnogo sastanaka kao predsednica socijaldemokrata, sastanaka, s onima iz Albanije. Htela sam da ujedinem dve stranke {naslanja glavu na ruku}, dva OVK [Oslobodilačka vojska Kosova], ne dve stranke. Ovu Hašimovu [Tači] i ovu drugu (smeje se), nisu se nikako ujedinjavali. Išla sam kod Sabrija Godoa, iz Albanije, bio je vrlo zainteresovan da pomogne. S njim smo išli kod Pandelji Majkoa kao šefa vlade, išli smo kod Paskala Miljoa, bio je ministar spoljnih poslova. Bio je problem da ih ujedinito. Otac Armenda Zemaja, ovog što je bio ministar zdravstva, njegov otac je brat Tahira Zemaja koga su ubili.

Srela sam Ramu u kancelariji za Kosovo tamo: “Šta radiš Ramo?” “O da ti znaš šta ja radim. Dolaze ovi koji su sa Hašimom,” rekao je: “u Drač. A ovi koji su sa Rugovom dolaze u Valonu” (smeje se). “Šta to pričaš bre?” Rekao je: “Ovo je kaos,” rekao je: “ovi dolaze ovde, oni tamo,” rekao je: “treba ih spojiti”. “Kuku,” reko: “to ne znam, ti problemi, ali...”

Eremire Krasnići: Kako je bilo vašoj porodici ovde, da li ste uspevali da komunicirate s njima?

Kaćuša Jašari: Mogao si da komuniciraš preko fiksnog telefona, ali sam pazila šta pričam. Ali ovi moji su vrlo brzo odlučili da dođu u Albaniju. Dve ćerke i Mejdija, jer ovde u ulici su bili {pokazuje prstom

levo} tenkovi, i naša kola su bila blokirana. Ovde je bio moj zet, sad mi je zet, u to vreme Teuta nije bila udata. Ali on se vrteo tu oko nas i odlučio je da ostane, da ne pobegne. A Mejdi s dve ćerke, kad su videli da se mesto oslobodilo i da mogu da izađu kolima, deblokirali su auto, ušli i otišli u Elez Han, ali usput su svašta doživeli.

Doživeli su, nije ih samo policija i vojska, nego i neki ljudi koji su ih zaustavljali, tražili im pare, koji su... Imali su neke pare sa sobom i samo su davali, davali. Kad su stigli u Makedoniju, tada nije bio problem jer je Mejdi imao neke studente koji su bili iz Tetova, i ostao je kod jednog studenta u Tetovo, tamo su prespavali, javili su da su prešli granicu. Dobro su došli do Fjera. U Fjeru sam bila tokom rata, u Fjeru sam živela. Bila sam...

Eremire Krasnići: Da li vam je i majka bila živa?

Kaćuša Jašari: Majka, da, da i majka i otac. Ona je otišla s ocem (smeje se). Bilo je jako interesantno kad je otac odlučio da ode za Albaniju, ja sam rekla majci: "Pa čekaj da te ja nešto pitam. Tebe niko ne pita jel hoćeš da odeš ili nećeš. Jel bi se loše osećala u Albaniji?" Ona je dobro znala jezik, interesantno je, mnogo je znala. Rekla mi je: "Slušaj šta ću da ti kažem," rekla je: "sa Haljiljom," s ocem, "bih otišla i u Afriku, zato nikad nemoj da me pitaš," rekla je. I stvarno su veoma dobro prošli u Albaniji. Čak su neke komšije bili Bosanci i dovodili su decu kod nje da bi pričali na svom jeziku (smeje se).

Eremire Krasnići: Da li je majka znala albanski?

Kaćuša Jašari: Pa rekla sam, ona je i ovde znala, sa svekrvom, skroz je razumela, inače dok je bila ovde manje je znala da priča. A tamo sam se čudila kad sam je čula kako priča albanski sa komšijama, *uuuu* {onomatopeja} ma kakvi. Ona je sama pričala: "Mi i tata smo se spasili što smo došli ovde, šta bih radila," rekla je: "ja u onoj vikendici tamo gore? Poklali bi me Srbi". Jer ona se plašila Srba, nije se plašila Albanaca, jer jedno selo u blizini Lajševca je bilo srpsko selo, tu prema Novom Brdu. "Kuku," rekla je: "da sam ostala tu, zaklali bi me," rekla je: "ma kakvi, ne, ne". Dobro je živela u Albaniji.

Eremire Krasnići: Jel su oboje preminuli tamo?

Kaćuša Jašari: Tamo su preminuli, na putu. Mi smo otišli da ga dovedemo ovde, otac me je zvao jer je izgubio svest, nije mogao da govori. Otišli smo kolima da ga pokupimo i umro je samo što smo ušli na Kosovo. I ovde smo ga sahranili, u Gnjilanu, pored brata, jer sam imala brata koji je stradao u nesreći i sahranili smo ga u Gnjilanu, i majka tu blizu. Njena sahrana je bila problematična, nije bio problem, nego sam ja mislila da će biti problema. Otišla sam tamo sa Mejdijom da vidim za mesto, i moja majka mi je odavno ostavila jedan amanet. Kad smo otišli da posetimo grob mog brata, rekla je: "Kad ja umrem," rekla je: "negde što bliže mog sina [da me sahranite]".

A u Gnjilanu su u jednom delu muslimani, u drugom pravoslavci, ne znam jel to znate. Na istom su mestu, samo ih jedan potok razdvaja. I mislila je da je muslimani neće prihvatiti pošto je pravoslavka. Rekla je: "Kad umrem, negde što bliže sina, što bliže potoka, blizu sina". I kad sam otišla da razgovaram o maminoj sahrani, rekla sam: "Ovde mi je brat," rekla sam: "negde što bliže ovamo", rekli su: "Zašto

ovamo?” “Pa,” rekla sam: “ona je pravoslavka”. “Šta ima veze?” Rekla sam: “Možda će se neko buniti može reći: ‘Zašto ste sahranili ženu pravoslavku, šta ja znam’. 2007. je bila, ne 2006., otac 2007.

Rekla sam, 2006., šta sam znala u to vreme. Rekao je: “To je naša odgovornost,” rekao je: “ako ima mesta pored, mi ćemo to da sredimo, kod brata, a ne ovamo, vidiš da su uništili ovim Srbima dole”. I stvarno se uništilo. Otkopali su zemlji i rekli: “Samo je zemlja iskopana, nije grob”. I baš pored njega, i uh što sam se radovala. To mesto iznad je bilo prazno i rekla sam: “To mesto mi rezerviši za oca,” da ne čuje otac. Ali i on je umro posle godinu dana, tako da su mi svo troje tamo.

Eremire Krasnići: Kako ste nastavili političku aktivnost posle rata, mislim da li ste se još uključivali?

Kaćuša Jašari: Posle rata, posle rata smo redovno održavali stranku. Bili smo na izborima, održavali smo sastanke, izborni rad kroz OEBS, registrovani u CIK-u, sve je vrlo dobro funkcionisalo. Ali nekako socijaldemokratija kod nas, nije toliko prihvatljiva ideja kod nas na Kosovu, sve povezujemo sa socijalizmom, s komunizmom, svi misle da je ta socijaldemokratska stranka nastavak u tom smeru. I ja sam baš zbog toga ljudima u stranci rekla: “Nemojte da se ljutite, ja samo želim da tražim, neću da dam ostavku u smisli ‘Idem!’ Samo da nađemo nekoga ko može da nastavi, jer mislim da nije moje mesto da nastavim”.

“Zašto? Kako?” “Jer ja sam ta koja je bila predsednica Komunističke partije u neko vreme i mislim da i ovi stranci imaju neke rezerve,” i rekla sam: “bez ljutnje”. “Ne-ne, da-da,” rekla sam: “Da znate da moramo nekog da nađemo. I to se čulo, možda nije slučajno ali sam se iznenadila, Agim Čeku kao premijer je izjavio, jer ga je neko pitao: “Šta ćeš raditi dalje?” Rekao je: “Hoću da formiram socijaldemokratsku stranku. Neću da odem u Alijansu [Alijansa za budućnost Kosova]”. Jer kad je otišao, tu je bio, Ramuš [Haradinaj], on ga je zamenio ili kako je već bilo? Tako nešto, i on je rekao: “Ne sa Alijansom, nego hoću da formiram Socijaldemokratsku stranku”.

A potpredsednik kod nas je bio njegov rođak Zeka Čeku. Rekla sam mu: “Zeka, pitaj ti Agima kakvu Socijaldemokratsku stranku hoće kad je već mi imamo. Nek dođe kod nas”. I pričao je s njim, rekao je: “Kako da dođem kod vas kad je Kaćuša tu?” Rekla sam: “Kaćuša,” rekla sam: “kaži mu da ću se ja povući. Slobodno neka dođe”. Imala sam malo problema da ubedim stranku da ga prihvati za predsednika, nisu se svi složili. Ali, rekla sam: “Ramuš je tu, Hašim [Tači], nek se i on kao vojnik gura s njima”. A Socijaldemokratska stranka ima jednu evaluaciju, kad dođe neki vojnik u stranku, ne primaju ga.

Desilo se s jednom strankom u Srbiji, kad je došao vojnik, ali i kad smo izabrali Agima Čekua, bilo je problema kad je trebalo da se ide na sastanke socijaldemokrata. Jer nisu hteli da ga prihvate, da ga zovu, zamisli, jer je bio vojnik {kao da se čudi}. Ja sam se čudila, ali je istina. Otišla sam s njim, ali pravo da vam kažem razočarala sam u njega. On nije bio političar, u smislu da sluša ljude, da ima strpljenja, sve s nekom nervozom, nije održavao duge sastanke da sasluša ljude, nego samo kratko, “Vi nastavite, ja imam posla”, izlazio je, nije bio miran. I za nas nije bio, kako da kažem, nije bio od koristi za stranku.

Od njega je stranka počela da tone, onda su se pojavili ovi iz Samoopredeljenja, “Želimo da formiramo Socijaldemokratsku stranku”. Kad su otišli u CIK, rekli su im: “Ne možete pod tim imenom jer već postoji”. I mene pita Dardan [Molićaj]: “Zašto ne možemo da budemo Socijaldemokrate?” “Pa ne možeš pod tim imenom, možeš da imaš isti program, ali promeni ime”. “Ne, nećemo nešto drugo, hoćemo to”. “Onda dođite,” i prihvatili smo dvanaest poslanika i stranka je ojačala, znaš kako je bilo dobro. Sa Špendom Ahmetijem, sa... ali predali su se, prvi put na izborima su izgubili, pobjegli su. “Pa zar vi mislite da se tako održava stranka, toliko lako? Moraš da se boriš, moraš da... *uhh* {onomatopeja}”. Povukli su se tako da su samo neki ostali. Mi smo još uvek članovi.

Eremire Krasnići: Samo da se vratimo na jedan trenutak, na nezavisnost, i možemo da završavamo. Rekli ste da ste potpisali, da li možete da nam ispričate kakav je bio taj dan za vas?

Kaćuša Jašari: Kako je bilo (smeje se), *ehh* {onomatopeja} vrlo interesantno, dobro što si me pitala. Kad sam ušla u koaliciji sa DPK, bila je neka atmosfera podrške, nije bila samo naša stranka već i Stranka Unikomb, ne Unikomb nego kako se zove od ovog Murata...

Eremire Krasnići: A Nacionalna unija.

Kaćuša Jašari: Nacionalna unija, nekoliko stranaka je bilo s njima u koaliciji. Zvali su i mene, Hajredin Kući me je zvao i rekao: “Hoćeš da dođeš u koaliciju sa DPK?” Sela sam, razgovarala, bili su jako korektni. Rekla sam: “Da. Ako dobijemo poslanike onda će prihod koji pripada poslaniku biti dat stranci, iako smo u koaliciji”. “Ne,” rekao je: “tu, tu nema govora,” i stvarno su bili korektni. I stavili su me na listu.

I Edita Tahiri me je zvala i rekla: “Potpisala si,” rekla je: “pitaj da li će i mene da prime”. Rekla sam: “Pitaću”. I rekla sam Hajredinu: “Edita hoće”, “Dobro ako ti kažeš”. Nije da su baš hteli da je prime, ali Editi su mnogo podrške davali ovi iz Američke ambasade. Pošto je ona bila na mestu koordinatora i za dijalog, to je sve inicijativa ovih Amerikanaca. Ne ovi, ovi naši su bili na raspolaganju. I napravili smo, ja sam bila u toj poslaničkoj grupi. Bio je i ovaj, ovaj... iz stranke NPK [Narodni pokret Kosova], Džemajlji, iz NPK, Emruš Džemajlji, Emruš Džemajlji.

I tu sam u toj poslaničkoj grupi imala otprilike i određeno mesto gde da sednem. Oni su takođe poštovali to što smo se dogovorili, ali sam im isto rekla: “Ne očekujte da će moje rasprave uvek biti u vašu korist. Ako mi se ne dopada vaš stav, reći ću stav moje stranke. Ako moram nešto da potpišem, dajte mi glas, uz vas sam, jer sam u koaliciji. Za diskusiju, ako mi se nešto ne sviđa, ja vas neću podržavati” i tako sam i učinila. Kada je došao Dan nezavisnosti, održali smo, znali smo da taj dan treba da potpišemo deklaraciju.

I šta je bilo interesantno, zakazali su sednicu poslaničke grupe, pre sednice Skupštine, sve smo se žene obukle u crveno-crno, bez dogovora, uopšte. Kad smo ušle unutra {gleda kao začuđena}, ali primetno je bilo. Ja sam imala crni kostim sa suknjom, kupila sam novi kostim, i crveno-crnu maramu {kao da stavlja maramu}, lepu maramu. Sve sam kupila ovde u centru. Kad vidim i Dauti Nerdživana, ona profesorica prava, u crven-crnim. Žene iz DPK, sve u crveno-crnim. Muškarci nijedan, muškarci u

onim odelima, običnu kravatu, niko, a žene sve. Bez veze, ni mi nismo baš toliko trebale. I čekamo tu, dolazi Hašim [Tači] (smeje se), “Danas,” rekao je: “se potpisuje, potpisaćemo. Danas se usvajaju i zastava i himna”.

Eremire Krasnići: Vi niste znali za taj deo?

Kaćuša Jašari: Mi nismo baš nešto znali. “Kakva zastava?” Rekao je: “Sad će te videti. Meni se svidela i vama mora da se sviđi”. Tako je on rekao {namiguje}, ali kao danas [se sećam]... “Meni se svidela, mora i vama da se sviđi”. I dali su nam ovu zastavu koju i imamo, koju imam tamo {pokazuje desno rukom}. “Hah!” {onomatopeja} Emruš je bio blizu mene, htela sam da ga zezam, jer su nas na Kosovu u bivšoj Jugoslaviji mnogo kritikovali zato što smo crveno-crnoj zastavi toj istoj dodali zvezdu, zvezdu da bi napravili razliku između albanske i kosovske zastave. Jer ne može ista zastave biti za dve države, mora da postoji neka razlika, i mi smo dodali zvezdu, a crveno-crna.

I kad su nam tu dali sve plavo, žuto, gledam ja. Rekla sam: “Ti Džemajlje” rekla sam: “Emruše, da li ti vidiš ovu zastavu?” “Da, bre”. “Da li vidiš?” “Da”. “Gde je,” reko: “crveno-crno?” “Ćuti!” {mršti se}, “Ne, ne ćuti,” rekla sam: “mi smo ispali izdajnici zato što smo na crveno-crnu zastavu stavili zvezdu, a pogledaj sad koliko zvezda ima, a gde je osnova? Plava,” rekla sam mu: “kuku, kasnije će nas opet proglasiti izdajnicima”. “Ćuti, nemoj da govoriš, ćuti, nemoj da govoriš!” {govori tihim glasom} (smeje se). “Ćuti, ne govori!” A slušaj šta ti kažem, ja sam se s njim šalila jer sam to u vezi zastave čula od njega, znaš. Zastava ne može biti ista za dve države, to je apsurdno.

“Himna, sad ćete čuti i himnu”, Hašim. Saslušali smo, nigde reči, samo muzika: “A reči, tekst?” Rekao je: “Za sad je ovako, za sad je ovako” (smeje se). Samo znate šta, ovi iz DPK su jako poslušni, kad Hašim nešto kaže, tu nema, to je amin. I pošto smo i mi bili u koaliciji, prihvatili smo, ja nisam od onih koji bi se suprotstavili nečemu. Jer eto, kao što su u Bosni napravili sličnu zastavu, prema Evropi, jer to su boje Evrope. I ja sam prihvatila tu zastavu kao zastavu budućnosti, za Evropu, znaš, i tako.

I kada je došlo vreme za potpis, potpisala sam kao i ostali, ali mi se učinilo da se hemijska malo osušila (smeje se). Evo ovde nam je {pokazuje prekoputa}, dali su nam da uramimo i stavimo tako gore. Imam i sliku kad sam potpisala. To je momenat koji se ne zaboravlja, kažem vam, ako bi trebalo da izaberem momenat kad bih želela da sam u skupštini, izabrala bih baš taj momenat potpisivanja. Ali desilo se slučajno, ne mogu reći da sam znala. Mi smo čekali dan proglašenja, čekali smo nakon rata, ali nije došlo tako brzo.

Eremire Krasnići: Da li je bilo nekog slavlja, kakav je dan to bio?

Kaćuša Jašari: More, bio je jako hladan dan, jel se sećate? Mnogo hladno! Mi smo kući slavili, kući smo napravili tortu. Onda i za stotu godišnjicu nezavisnosti Albanije, napravila sam izložbu jer su tamo tražili [da izložim] u onoj biblioteci. I bilo je slavlja po gradu, jel se sećate? Crveno-crno, crveno-crno i tortu smo ovde naručili, došla je cela porodica. Imam i poseban album za stotu godišnjicu. Ja volim slike i trudim se da slikam svaki događaj koji je interesantan. Tako.

Eremire Krasnići: Da li imate nešto da dodate? Nešto što nismo znali da vas pitamo.

Kaćuša Jašari: Pa nemam, nemam šta. Pričala sam skoro o svakom momentu svog života. Nemam... Ja bih sad rekla još samo ovo, mislim o sebi, u mojoj porodici sam uvek ja bila prva, pa moja braća. Kao prva činilo mi se da sam uvek imala veću odgovornost i roditelji su imali veća očekivanja od mene. Kad sam razmišljam, imala sam tri ćerke, sad imam dve, imam unuka i vidim da je jako važno da se žena osamostali. Da ima dovoljno za život ali i da pomaže drugima.

Tako da, kod nas još uvek postoji to da muškarci imaju prednost, dobro je imati sina, raduju se kad se rodi sin. U zadnje vreme su izašle neke pesme koje kažu: "Ko ima ćerku, ima svet". Ja kažem za devojke, da bi imale siguran život, da bi imale samopouzdanje, moraju završiti [fakultet]. Ja sam više zainteresovana da žensko završi fakultet. Za mene [je bitno] na primer devojka da završi fakultet, i da uzme vozačku dozvolu. Ja vam kažem, više bi volela da moja ćerka ima srednju školu i vozačku dozvolu, a ne fakultet bez dozvole, i bez poznavanja [stranog] jezika. Moja deca su naučila do kraja strane jezike. Evo ova devojčica što je bila, unuka, ona je završila najviši nivo, sve je završila. Može da priča engleski isto kao albanski.

Dakle, mislim da svaka porodica treba da podržava žene i da im da više prioriteta kako bi bile svoje ličnosti. To pozitivno utiče i na stvaranje sopstvene porodice, ali i društvo te drugačije prihvata. Čak te i suprugova porodica vidi drugačije ako si obrazovana. To je moje mišljenje. I moja deca su to postigla, osim ćerke koja je bila bolesna od rođenja i koja više nije sa nama, a ove dve su postigle sve.

Anita Susuri: Hvala vam za intervju.